

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) – Learning content

UČNE VSEBINE

Vsebine sledijo kazalcem objavljenim v članku objavljenim na: <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6847/6437>

S K R U

UČNA VSEBINA

Naslov učne vsebine vsebine

Opredeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1-1

Besedilo vsebine

Iskanje ključnih besed v besedilu

1 1 1 1

Ključne besede so v besedilu tiste besede, ki nosijo največ informacij. Ključne besede pogosto odgovarjajo na vprašanja Kdo? Kaj? Kje? Kako? Kdaj? Zakaj?

Med ključne besede ponavadi ne sodijo vezniki, kot npr: in, da, če, ki, ker, ter... in podobne besede, ker same po sebi ne prinašajo nobenih novih informacij. Te besede so v stavkih samo za to, da "informacijsko bogate" besede med seboj povezujejo in pojasnjujejo, v kakšnem odnosu so le-te med seboj.

Do neke mere so ključne besede odvisne od tega, kdo besedilo bere – kaj je za nekoga "nova, uporabna informacija", je odvisno od tega, kakšno je njegovo predznanje. Zato se bodo ključne besede, med različnimi osebami v istem besedilu, med seboj najverjetneje nekoliko razlikovale.

Naslov učne vsebine vsebine

Opredeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1 1 1 2

1-2

Besedilo vsebine

Sopomenka: To so besede, ki imajo enak ali zelo podoben pomen, v zapisu pa se razlikujejo.

Primer: gledališče/teater

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Sopomenke lahko poiščeš tudi s pomočjo Slovarja sopomenk slovenskega jezika, ki ga najdeš na <https://viri.cjvt.si/sopomenke/slv/>

Naslov učne vsebine vsebine

Opredeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1-3

1 1 2 3

Besedilo vsebine

Tema nastane iz motivov in odgovarja na vprašanje, o čem besedilo govori. Izrazimo jo z besedno zvezo, npr. ljubezenska, domovinska, socialna tema.

Nosilna tema je nosilec smisla v besedilu, pogosto je manj razvidna in abstraktna. Sestavljena je iz idejno-racionalnih in afektivno-emosivnih prvin. Poznamo razumske (družbenokritična, socialna, bivanjska, vojna) in čustvene teme (ljubezenska, družinska, materinska).

Naslov učne vsebine vsebine

Opredeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1-4

1 1 2 4

Besedilo vsebine

Ključne besede so:

- popularne fraze in izrazi
- poizvedbe
- besedne zveze, ki povzamejo, ali na najkrajši možen način opredelijo neko vsebino.

Z "ligo prvakov" denimo definiramo vse, kar je povezano z najbolj prestižnim klubskim nogometnim tekmovanjem. Ko torej iščemo rezultate zadnjega kroga lahko bo naša najbolj osnovna poizvedba v Googlu ali podobnih iskalnikih "rezultati lige prvakov."

Naslov učne vsebine vsebine

Opredeli informacijsko potrebo

1 1 2 5

Koda vsebine

1-5

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Sopomenke, podpomenke in nadpomenke

Sopomenka: To so besede, ki imajo enak ali zelo podoben pomen, v zapisu pa se razlikujejo.

Primer: gledališče/teater

Podpomenka: Podpomenke so besede z nižjim, ožjim pomenom.

Nadpomenka: Nadpomenke so besede z višjim skupnim pomenom.

Primer: Ford, Opel, BMW so podpomenke, njihova nadpomenka so avtomobilske znamke

(vir: SSKJ)

Naslov učne vsebine vsebine

Opređeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1 1 3 6

1-6

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Opređeli informacijsko potrebo

Koda vsebine

1 1 3 7

1-7

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

1 2 1 8

Koda vsebine

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

1-8

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1 2 1 9

1-9

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1-10

Besedilo vsebine

Poznavanje virov informacij (namen, obseg, primernost)

1 2 2 10

Vrednotenje informacij na internetu zahteva nekaj spretnosti: kritično razmišljanje, sposobnost hitrega pregledovanja vsebin, sposobnost ločevanja nepomembnih in nerelevantnih informacij, obvladovanje osnov računalniške pismenosti, poglobljeno preučevanje informacij ter občutek za presojanje. Tovrstne veščine pridobite skozi čas, na podlagi izkušenj. Prav tako lažje okrepmo večšine iskanja, če upoštevamo nekatere osnove, za vrednotenje določene spletne strani. Predlagamo nekaj preprostih smernic in namigov za ocenjevanje spletnih strani in spletnih virov informacij. Smernice so podane v ustreznem vrstnem redu. Predlagamo da sledite temu vrstnemu redu.

Ko ste zaključili proces iskanja, za lažje odločanje o verodostojnosti spletne strani priporočamo, da najprej preverite URL naslov. Preverjajte naslednje informacije:

- Ali gre za osebno spletno stran? V primeru, da gre za osebno spletno stran, je velika verjetnost, da bo osebno ime navedeno že v URL naslovu. Če gre za osebno spletno stran, to še ne pomeni, da informacije niso verodostojne, vendar dobro premislite, saj je mala verjetnost, da avtor spletne strani jamči za zanesljivost informacij.
- Domena in založnik – preverite ali je razširjena domena v skladu z vašo tematiko. Npr., če iščete znotraj področja izobraževanja, preverite razširitev domene na .edu. Spletne strani državnih uprav običajno uporabljajo razširitev, .gov, neprofitne organizacije pa večinoma .org. Posebej bodite previdni pri državnih domenah, saj niso pod nadzorom in so pogosto

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

zlorabljene. Ni toliko pomembno, kaj vam pove domena, važno je, da najprej preverite avtorja. Avtor / urednik je ponavadi omenjen med <http://> in prvim /. S tem se informirate o identiteti strežnika in avtorju spletne strani. Premislite, če ste že slišali za avtorja in če ustreza imenu spletne strani.

Ob pregledu spletne strani bodite pozorni na:

- Avtor – preverite naziv in točnost kontaktnih informacij, ne glede na to ali gre za posameznika ali organizacijo. Zgolj spletni naslov v razdelku »kontakti« ni dovolj. Dobro je, da je naveden konkreten naslov in telefonska številka. V primeru, da boste klicali navedeno tel. številko, bo vaš telefon zaznal, ali klicana številka resnično obstaja. Ne glede na to, kakšen je vaš namen, važno je, da najdete osebo, odgovorno za spletno stran. Prav tako preverite ozadje avtorja, ali gre za strokovno osebo, ali zgolj za nekoga, ki izraža določeno mnenje. V primeru, da avtor izraža določeno mnenje, razmislite, ali je to za vas dovolj zanesljivo. Na tem mestu je pomembno oceniti ali gre za relevantne informacije in ali je avtor relevanten pisec, ki zgolj naključno podaja svoje mnenje o določeni temi. Avtorje spletnih strani obravnavajte enako, kot bi obravnavali avtorja knjige.
- Časovna veljavnost (datumi) – skrbno preverite zadnje objave na spletni strani. Večina spletnih strani prikazuje zadnje posodobitve na dnu strani. Tako se boste prepričali, ali avtor še vedno ažurira spletno stran oz. ali je še vedno aktualna. Kako aktualna je informacija je seveda odvisno tudi od tematike. Poplava določenih informacij ni vedno vredna zaupanja.

Dobro razmislite o kvaliteti vsebine:

- Viri informacij - ti morajo biti s strani avtorja dokumentirani (poseben razdelek v meniju, opombe, povezave). Če naletite na povezave, preverite, ali delujejo in ali so za vas relevantne. V primeru, da viri niso navedeni (še posebej, če iščete informacije na področju znanosti in izobraževanja) gre lahko zgolj za izražanje določenega mnenja. Ob navedenih virih se posvetite teži / referenčnosti pisnih materialov. V primeru, da gre za kakorkoli obdelane informacije, preverite verodostojnost in da ne gre za ponaredek. Prav tako preverite avtorske pravice – v primeru, da je vsebina uporabljena iz drugega vira, je avtor dolžan navesti točen vir. Ko govorimo o internetu, gre za zelo občutljivo področje, saj je določanje avtorskih pravic precej težavno ob dejstvu, da danes praktično vsi objavljajo vsebine na internetu. Vsekakor natančno preverite avtorske pravice, še posebej v primeru izobraževalnih ali znanstvenih vsebin.
- Organizacija informacij – tukaj bodite še posebej pazljivi na logično strukturo besedila (redosled besedila, celovita struktura vsebine), glavne točke morajo biti jasno predstavljene (če prepoznate zmedeno besedilo je to lahko del avtorjevega sloga, lahko pa je to rezultat avtorjeve nestrokovnosti) in pomanjkanje ponavljanja iste ideje ali argumenta.
- Uporaba pravilne slovnice, brez pravopisnih napak - to je bolj ali manj samoumevno. V primeru, da ima avtor težave pri pisnem izražanju, to lahko resno ogrozi kvaliteto vsebine, kar otežuje zaupanje v avtorja. To tudi nakazuje, da besedilo ni bilo strokovno obdelano, kar predstavlja določeno stopnjo nezanesljivosti.
- Grafična oblika in multimedija – bodite pazljivi, da je vizualna podoba primerna vsebini spletnega mesta in ali je uporabniku prijazna ali ne (spletne strani, natrpane z multimedijo lahko uporabnika odvrnejo od vsebine). Prav tako mora biti navigacijski sistem prilagojen tako, da je prijazen za uporabo. Ukazi in nadzor morajo biti jasni in delovati brezhibno.

Mnenja drugih uporabnikov:

- Povezave na spletni strani – preverite spletne strani (mnenja in komentarji), ki vsebujejo povezave na spletno stran, katero iščete.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- Imeniki – priporočljiva je umeščenost spletne strani v specializiranih imenikih ter teža komentarjev o spletni strani.
- Avtor - preverite tudi informacije o avtorju. Vnesite njegovo/njeno ime v googlov iskalnik in preverite identiteto ter mnenja drugih.

Zadnje misli, preden se odločite za določeno spletno stran:

- Namen spletne strani / avtorja - obveščanje, navajanje podatkov, pojasnjevanje, prepričevanje, prodaja, širitev informacij, razkrivanje.
- Značaj besedila - lahko je duhovit, ironičen, grozljiv, satiričen, nevtralen, itd.. Razmislite ali značaj besedila ustreza namenu vsebine. Značaj besedila je lahko sumljiv – lahko manipulira z bralcem na podzavestni ravni. Da se izognete zapeljevanju ali celo norčevanju vam priporočamo previdnost.
- Primerjajte z vašim odnosom do tiskanega gradiva - obravnavajte spletno besedilo na način, kot obravnavate tiskano besedilo. V kritičnosti ne bodite preblagi in ne prezahtevni.

(vir: <http://media-youth.org>)

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1 2 2 11

1-11

Besedilo vsebine

V nastajanju....

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1-12

Besedilo vsebine

1 2 2 12

Primarni viri se nanašajo na neposredno objavo empirične realnosti, signalov iz realnega časa oziroma na originalno objavo določenih ugotovitev. V družboslovju se primarni viri posebej pogosto pojavljajo kot članek, knjiga, prispevek na konferenci ali drugo knjižnično gradivo (npr. poročilo). Med primarne vire pa poleg tega sodijo tudi spletna mesta ali drugi zapisi na spletu, pravni predpisi (npr. zakon, uredba) ali uradni dokumenti (npr. patent, rojstni list, odločba), strokovni zaznamki ali zapisniki, zgodovinski dokumenti ali arheološki najdbe, izdelki, eksponati ali umetnine, predmeti, snovi, spojine ali sestavine, medijski zapisi (npr. govor, glasba, video, slika, animacija, film), arhivi in najrazličnejši drugi podatki, algoritmi in računalniški programi, elektronski zapisi in digitalne sledi, pričevanja in transkripti govorov, dnevniki in osebni zapiski, javna in osebna korespondenca ter vsak zapis sestanka, srečanja, pregleda, soočenja ali pogovora. Posebej velja izpostaviti, da sodi med primarne vire tudi osebna pogovorna komunikacija, kjer

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

nam je sogovornik npr. neformalno podal določeno – za našo diplomu oziroma raziskovanje pomembno – informacijo, idejo ali usmeritev;

Sekundarni viri so en korak oddaljeni od primarnih virov, kater uporabljajo kot osnovo za povzetke, refleksije (evalvacije, primerjave, interpretacije, komentarje, kritike ipd.), sinteze in analize. Sekundarni viri nastopajo večinoma v obliki besedil (npr. knjiga, članek, gradivo, kritika, zapisnik), čeprav se lahko pojavijo tudi v drugih oblikah (npr. multimedijiški zapis). Sekundarni viri imajo seveda – oziroma bi morali imeti – izčrpno in natančno navedbo primarnega vira;

Terciarni viri so za še en dodatni korak oddaljeni od sekundarnih virov. V prvi vrsti gre za preglede, ki sistematično povzemajo primarne in sekundarne vire na določenem področju. Terciarni viri se, podobno kot sekundarni viri, večinoma pojavljajo kot besedila. Najpogosteje so v obliki komentiranih bibliografij (angl. annotated bibliography), spiskov referenc, indeksov, enciklopedij, slovarjev in priročnikov. V določenih primerih so terciarni viri lahko tudi učbeniki, pregledni članki, almanahi, kronologije, vodniki ipd. Najbolj znan terciarni vir je seveda Wikipedia.

(Vir: [Viri in literatura](#))

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1 2 3 13

1-13

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna vire informacij

Koda vsebine

1 2 3 14

1-14

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Izbere različne vire

1 3 1 15

Koda vsebine

1-15

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Vedno je potrebno preveriti:

- koliko je stara stran, na kateri si našel/a določen podatek in katere vire je avtor strani uporabljal

Če je bil podatek objavljen že zelo dolgo nazaj, poskusi najti novejši vir in preveri veljavnost prvih informacij.

Starost spletne strani lahko preveriš iz datuma nastanka strani, datuma objave besedila ali pa iz datumov sekundarnih virov, ki so objavljeni na strani.

Ažurnost vira lahko določiš tudi pri iskanju vira (primer: brskalnik Google)

Naslov učne vsebine vsebine

Izbere različne vire

Koda vsebine

1-16

Besedilo vsebine

Uporabniki spleta o zanesljivosti informacij pogosto ne podvomijo. Pomembno je, da se pri vsakem spletnem viru vpraša in preveri naslednja vprašanja:

KDO je na splet postavil to vsebino?

- 1 3 2 16 Preveri, ali je avtor spletne strani strokovnjak na področju, na katerem objavlja neke vsebine. Na spletu namreč lahko objavlja kdorkoli, tudi ti. Verjetno svojemu vrstniku ali pa poklicnemu ekonomistu ne boš tako zelo verjel/a o verodostojnosti podatkov na temo astronomije, kot npr. doktorju fizike. Strani kot je npr. Wikipedia delujejo po principu dopolnjevanja s strani kogarkoli. Kdorkoli lahko namreč napiše članek na določeno temo, četudi ni strokovnjak na tistem področju. Zato se lahko na takšni in podobni strani najdejo tudi napačni podatki, zastareli podatki ali podatki, ki prikazujejo le določeno plat zgodbe. Informacije o avtorju članka lahko najdeš na spletni strani (rubrika »About us/me«, »O nas/meni« ...) ali pa v brskalnik vtipkaj ime avtorja in se pozanimaj o njemu

ZAKAJ jo je postavil na splet?

Vedno preveri, s kakšnim namenom je bila neka vsebina objavljena. Ali je avtor le zagovornik določenega pogleda in je želel na spletu objaviti vsebino, ki podpira njegovo mnenje in pogled, ali pa je morda želel predstaviti objektivni pogled na neko tematiko ali problematiko. Nekateri na spletu objavijo vsebino (izjavo, podatek, fotografijo, posnetek ...) le zato, da bi »dvignili malo prahu« in povzročili medijsko prepoznavnost svoje novice, čeprav so si podatek izmislili ali pa fotografijo preuredili v programu.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Ali je informacija še VELJAVNA ali pa je že zastarela?

Vedno preveri, koliko je stara stran, na kateri si našel/a določen podatek. Če je bil podatek objavljen že zelo dolgo nazaj, poskusi najti novejši vir in preveri veljavnost prvih informacij.

Ali je vir ZANESLJIV?

Podobno kot veljavnost, lahko tudi zanesljivost preveriš z iskanjem podatka na drugih straneh in v knjigah ter tako vidiš, če objavljen podatek resnično drži.

Kje bi lahko PREVERIL ZANESLJIVOST tega vira?

Zanesljivost najdenega vira lahko preveriš tako, da poiščeš nekaj več informacij o avtorju in njegovih ostalih člankih. Poleg tega lahko verodostojnost njegovih objav preveriš v knjigah in na ostalih internetnih virih. Nikakor pa se ne sklicuj na podatke s spletne strani, ne da bi prej preveril/a njihovo zanesljivost. Ne verjemi vsega, kar najdeš na internetu in vsebine vedno pregleduj in prebiraj kritično.

Vir: [Varni na internetu](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Izbere različne vire

Koda vsebine

1 3 3 17

1-17

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 1 18

1-18

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

1 4 1 19

Koda vsebine

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

1-19

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 1 20

1-20

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 2 21

1-21

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 2 22

1-22

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

1 4 2 23

Oblikuje iskalno namero

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

1-23

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 3 24

1-24

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 3 25

1-25

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Oblikuje iskalno namero

Koda vsebine

1 4 3 26

1-26

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

2 5 1 27

Spletni brskalniki in iskalniki

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

2-1

Besedilo vsebine

Spletni brskalniki so računalniški programi, ki omogočajo dostop do svetovnega spleta, brskanje po spletu in prikazovanje spletnih strani. V angleščini jih imenujemo web browsers. Primeri najbolj poznanih brskalnikov so Chrome, Firefox, Edge, Opera in Safari. V preteklosti smo uporabljali tudi Internet Explorer in Netscape Navigator. Brskalniki uporabljajo grafični uporabniški vmesnik, kar pomeni, da jih lahko upravljamo s pomočjo miške ali dotika na zaslon. Delujejo tako, da spletno stran v obliki HTML dokumenta preberejo in jo prikažejo na zaslonu naše naprave. Prikazujejo lahko tudi večpredstavne vsebine, ki poleg besedila in slike vsebujejo tudi video in zvok ter hiperbesedilne povezave do drugih dokumentov na spletu.

Več:

[Najboljši spletni brskalniki 2020](#)

Spletni iskalniki so kompleksni programi, ki omogočajo iskanje vsebin po spletu. V angleščini jih imenujemo search engines. Primeri znanih spletnih iskalnikov so Google, Bing, Baidu in Yahoo. Njihovo delovanje omogočajo spletni pajki oz. spletni roboti (angleško web spider ali web crawler), posebna vrsta programov, ki nenehno potujejo po spletu. Ko najdejo in obišejo spletno stran, jo analizirajo, besede in povezave na njej pa shranijo v poseben register. Ko iščemo po spletu, iskalni procesor primerja naše iskalne zahteve s seznamami besed v registru in predlaga najbolj ustrezne spletne strani.

Več:

[Kako pameten je Googlov iskalnik](#)

[Alternative Googlovemu iskalniku, ki jim je mar za zasebnost](#)

Iskalnike uporabljajo tudi podatkovne zbirke. Primer je virtualna knjižnica Slovenije – COBISS, ki uporablja specializirani iskalnik.

Naslov učne vsebine vsebine

Spletni iskalniki

2 5 1 28

Koda vsebine

2-2

Besedilo vsebine

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Spletni iskalniki so kompleksni programi, ki omogočajo iskanje vsebin po spletu. V angleščini jih imenujemo search engines. Primeri znanih spletnih iskalnikov so Google, Bing, Baidu in Yahoo. Njihovo delovanje omogočajo spletni pajki oz. spletni roboti (angleško web spider ali web crawler), posebna vrsta programov, ki nenehno potujejo po spletu. Ko najdejo in obišejo spletno stran, jo analizirajo, besede in povezave na njej pa shranijo v poseben register. Ko iščemo po spletu, iskalni procesor primerja naše iskalne zahteve s seznamami besed v registru in predlaga najbolj ustrezne spletne strani.

Iskalnike uporabljajo tudi podatkovne zbirke. Primer je virtualna knjižnica Slovenije – COBISS, ki uporablja specializirani iskalnik.

Naslov učne vsebine vsebine

Iskalnik Google in Cobiss

Koda vsebine

2-3

Besedilo vsebine

Iskalnik Google je namenjen splošnemu iskanju po spletu, saj išče po vseh prosto dostopnih spletnih straneh. Omogoča običajno preprosto iskanje in napredno iskanje.

[Google Običajno iskanje](#)

- 2 5 1 29 Ko pri običajnem Google iskanju v iskalno okno vpišemo iskalne besede, se bodo v zadetkih pojavile sočasno. V jeziku informatike to pomeni, da se iskalne besede samodejno povežejo z logičnim operatorjem IN (angleško AND).

Z iskalnikom COBISS iščemo literaturo v virtualni knjižnici Slovenije. Možnosti iskanja so opisane na spletni strani [Cobiss](#)

V preprostem iskanju v iskalno okno vpišemo iskalne besede, se bodo v zadetkih pojavile vse hkrati. To pomeni, da se iskalne besede samodejno povežejo z logičnim operatorjem IN (angleško AND).

Rezultat iskanja so knjige ali članki, ki imajo iskane besede v naslovu ali med ključnimi besedami:

Naslov učne vsebine vsebine

- 2 5 2 30 Iskalna namera in ustrezni iskalnik
-

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

2-4

Besedilo vsebine

Google osnovno iskanje

Iskalnik Google upošteva tudi nekatere druge ukaze, na primer:

- izpisan logični operator OR – na primer: maraton OR dirka, tekstilije OR oblačila,
- frazno iskanje z uporabo narekovajev, npr. "rektorat univerze v Ljubljani",
- krajšanje besed z znakom *.

Za več možnosti Google iskanja preberite: [Izboljšanje spletnih iskanj](#)

Zadetke v iskalniku Google lahko pregledujemo vse skupaj (All), ali pa ločeno slike (Images), novice (News), video posnetke (Videos), zemljevide (Maps), knjige (Books), letalski promet (Flights) in finance (Finance). Primer zadetkov iskanja z besedama Primož Roglič je prikazan spodaj:

COBISS+ osnovno iskanje

V iskalno okno Iskalni niz vpišemo eno ali več besed.

- Med besedami v iskalni zahtevi je privzeta logična operacija IN (AND). To pomeni, da morajo rezultati iskanja vsebovati vse besede iz iskalne zahteve.
- Besede lahko krajšamo z znakom *, kadar želimo npr. zajeti vse oblike sklanjatev določene besede (šport* za šport, športnik, športniki, športnica, športnice, itd.). Znak nadomesti poljuben niz znakov.
- Kadar iščemo točno določeno besedno zvezo oziroma frazo, vpišemo iskalne pojme v narekovajih, na primer "gensko spremenjeni organizmi".

Izberemo kataloge knjižnic, po katerih želimo iskati; privzeta nastavitev je iskanje po vzajemnem katalogu COBIB.

Po potrebi nastavimo vrsto gradiva; privzeta nastavitev je iskanje po vsem gradivu.

S pritiskom na tipko Enter ali klikom na gumb POIŠČI zaženemo iskanje.

Vnosno okno za COBISS+ osnovno iskanje:

Primer iskanja z besedami učbenik za kitaro nam da naslednji rezultat:

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Naslov učne vsebine vsebine

Primernost uporabe in napredna raba iskalnih orodij

Koda vsebine

2-5

Besedilo vsebine

Google napredno iskanje

Pri naprednem iskanju v iskalniku Google besede vpišemo v iskalna polja. Omogočene so naslednje možnosti:

- Najdi strani, ki vsebujejo vse besede,
- Najdi strani, ki vsebujejo točno to besedno zvezo,
- Najdi strani, ki vsebujejo katero koli od teh besed,
- Najdi strani, ki ne vsebujejo besed.

2 5 3 31 Dodatno lahko omejimo iskanje tudi glede na jezik, regijo, zadnjo posodobitev, iskanje po besedah iz naslova, vrsto datoteke, itd.:

Več:

[Napredno iskanje Google](#)

COBISS+ izbirno in ukazno iskanje

V iskalnih poljih lahko oblikujemo lahko bolj natančno iskalno zahtevo:

V iskalno okno vpišemo eno ali več besed. V levem spustnem seznamu izberemo zeleno iskalno polje, s katerim želimo omejiti iskanje, na primer avtor, naslov, ključne besede.

Če želimo sočasno iskati po več iskalnih poljih, vpišemo pojme še v druga iskalna okna.

Besede lahko krajšamo z znakom *, ki nadomesti poljubno število črk.

Za določeno besedno zvezo oziroma frazo vpišemo iskalne pojme v narekovajih " ".

Več iskalnih polj med seboj povežemo z logičnimi operatorji (IN, ALL, IN NE) v desnem spustnem seznamu. Operatorji imajo naslednji pomen:

- INrezultat so zapisi, ki vsebujejo vse iskalne pojme,
- ALLrezultat so zapisi, ki vsebujejo vsaj enega od navedenih iskalnih pojmov

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- IN NErezultat so zapisi, ki vsebujejo prvi iskalni pojem, ne vsebujejo pa pojma, ki temu operatorju sledi
- Pri uporabi logičnih operatorjev moramo biti pozorni na vrstni red izvajanja. Pri izbirnem iskanju se izvajajo operacije po iskalnih poljih od zgoraj navzdol. Ker je logični operator ALI še posebej občutljiv, ga je najbolje uporabiti povsem na začetku iskalne zahteve.

Izberemo kataloge knjižnic, po katerih želimo iskati.

Po potrebi nastavimo vrsto gradiva, jezik ali omejitev na gradiva z elektronskim dostopom.

S pritiskom na tipko Enter ali klikom na gumb POIŠČI zaženemo iskanje.

Primer iskanja in zadetkov:

Ukazno iskanje omogoča oblikovanje natančne iskalne zahteve z uporabo iskalnih pojmov v kombinaciji z logičnimi in kontekstnimi operatorji ter z oznakami iskalnih polj (predpone ali pripone). Namenjeno je naprednejšim uporabnikom, ki že dobro poznajo zgradbo bibliografskih podatkovnih zbirk.

Primer ukaznega iskanja:

Naslov učne vsebine vsebine

Enostavno iskanje brez rabe logičnih operatorjev

Koda vsebine

2-6

2 6 1 32 Besedilo vsebine

Pri enostavnem iskanju brez rabe logičnih operatorjev v iskalnik vpišemo vse besede, ki opredeljujejo naše iskanje. Želimo, da se v zadetkih iskanja hkrati pojavijo vse navedene besede, ali pa da vsaj dobimo najboljši približek tega.

V jeziku informatike to pomeni, da se iskalne besede samodejno povežejo z logičnim operatorjem IN (angleško AND).

Primeri so enostavno iskanje v iskalnikih Google ali COBIS

Naslov učne vsebine vsebine

2 6 1 33 Različni načini iskanja

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

2-7

Besedilo vsebine

Iskalnik Google je namenjen splošnemu iskanju po spletu, saj išče po vseh prosto dostopnih spletnih straneh. Omogoča običajno preprosto iskanje in napredno iskanje.

Ko pri običajnem Google iskanju v iskalno okno vpišemo iskalne besede, se bodo v zadetkih pojavile sočasno. V jeziku informatike to pomeni, da se iskalne besede samodejno povežejo z logičnim operatorjem IN (angleško AND).

Iskalnik Google upošteva tudi nekatere druge ukaze, na primer:

- izpisan logični operator OR – na primer: maraton OR dirka, tekstilije OR oblačila,
- frazno iskanje z uporabo narekovajev, npr. "rektorat univerze v Ljubljani",
- krajšanje besed z znakom *.

Za več možnosti Google iskanja preberite:

[Izboljšanje spletnih iskanj](#)

Zadetke v iskalniku Google lahko pregledujemo vse skupaj (All), ali pa ločeno slike (Images), novice (News), video posnetke (Videos), zemljevide (Maps), knjige (Books), letalski promet (Flights) in finance (Finance).

Naslov učne vsebine vsebine

Omejitve iskanja

Koda vsebine

2-8

2 6 1 34

Besedilo vsebine

Pri [naprednem iskanju](#) v iskalniku lahko rezultate iskanja omejimo s filtri. Poiščemo lahko na primer spletna mesta v slovenskem jeziku, ki so bila posodobljena v zadnjih 24 urah, ali pa le črno-bele fotografije obrazov.

Za spletna mesta so na voljo naslednji filtri za omejevanje:

- Jezik
- Območje
- Datum zadnje posodobitve
- Spletno mesto ali domena

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- Mesto prikaza iskalnih izrazov
- Varno iskanje
- Bralna stopnja
- Vrsta datoteke
- Pravice uporabnika (poiščete lahko strani, ki jih lahko uporabljate)

Filtri za slike omogočajo omejevanje rezultatov glede na:

- Velikost
- Razmerje širina/višina
- Barva
- Vrsta (obrazi, animirana, ipd.)
- Spletno mesto ali domena
- Vrsta datoteke
- Varno iskanje
- Pravice uporabnika (poiščete lahko strani, ki jih lahko uporabljate)

Več:

[Google Napredno iskanje](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Omejitve iskanja

Koda vsebine

2-9

Besedilo vsebine

Pri [naprednem iskanju](#) v iskalniku lahko rezultate iskanja omejimo s filtri. Poiščemo lahko na primer spletna mesta v slovenskem jeziku, ki so bila posodobljena v zadnjih 24 urah, ali pa le črne-bele fotografije obrazov.

2 6 2 35

Za spletna mesta so na voljo naslednji filtri za omejevanje:

- Jezik
- Območje
- Datum zadnje posodobitve
- Spletno mesto ali domena
- Mesto prikaza iskalnih izrazov
- Varno iskanje
- Bralna stopnja
- Vrsta datoteke
- Pravice uporabnika (poiščete lahko strani, ki jih lahko uporabljate)

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Filtri za slike omogočajo omejevanje rezultatov glede na:

- Velikost
- Razmerje širina/višina
- Barva
- Vrsta (obrazi, animirana, ipd.)
- Spletno mesto ali domena
- Vrsta datoteke
- Varo iskanje
- Pravice uporabnika (poiščete lahko strani, ki jih lahko uporabljate)

Več:

[Google Napredno iskanje](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Uporaba logičnih (Boolovih) operatorjev

Koda vsebine

2-10

Besedilo vsebine

2 6 2 36 Boolovi ali logični operatorji AND (slovensko IN), OR (slovensko ALI), NOT (slovensko IN NE) so poimenovani po matematiku George Boole (1815 – 1864). Opredeljujejo logična razmerja med iskalnimi pojmi. V ukaznem iskanju jih po navadi vpisujemo v angleškem jeziku.

Imajo naslednji pomen:

Grafično jih ponazarjamo tako:

Več:

[Pomen operatorjev](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Frazno iskanje

2 6 2 37

Koda vsebine

2-11

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

V iskalnikih, kot sta Google ali COBISS+ so omogočeni tudi napredni načini iskanja kot je frazno iskanje.

Za določeno besedno zvezo oziroma frazo lahko vpišemo iskalne pojme v narekovajih " ". S tem izločimo vse manj primerne zadetke, kjer bi se besede pojavljale v drugačnem zaporedju ali posamično na različnih delih besedila.

Primer: poiskati želimo knjigo z naslovom Umetnost ljubezni in življenja. Če v iskalniku COBISS+ iščemo s fraznim iskanjem "Umetnost ljubezni in življenja", takoj najdemo natanko to knjigo:

Pri iskanju brez uporabe narekovajev dobimo tudi druge zadetke, kjer se besede posamično pojavljajo v naslovu in med ključnimi besedami.

Naslov učne vsebine vsebine

Krajšanje

Koda vsebine

2-12

Besedilo vsebine

2 6 2 38 V iskalnikih, kot sta Google ali COBISS+ so omogočeni tudi napredni načini iskanja kot je krajšanje.

Besede lahko krajšamo z znakom *, ki nadomesti poljubno število črk. To je zelo uporabno v slovenskem jeziku, saj imajo samostalniki s sklanjanjem različne končnice. Vse oblike v iskanju lahko zaobjamemo s krajšanjem besed.

Na primer, v COBISS+ želimo poiskati literaturo, ki v naslovu omenja šport in olimpijado. S krajšanjem besed v iskalnem polju za naslov pridobimo širok nabor zadetkov:

Naslov učne vsebine vsebine

2 6 2 39 Preveč - premalo zadetkov

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

2-13

Besedilo vsebine

Error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Napredno iskanje z oznakami bibliografskih polj

Koda vsebine

2-14

Besedilo vsebine

2 6 3 40 V naprednih načinih iskanja ne opredelimo le iskalnih pojmov, temveč lahko določimo, v katerih iskalnih poljih naj se iskalni pojmi nahajajo. To opredelimo z oznakami iskalnih polj.

Na primer, v izbirnem iskanju COBISS+ iskalna polja izberemo v spustnem meniju:

V ukaznem iskanju COBISS+ iskalna polja opredelimo s pomočjo predpon in pripon v obliki dvočrkovnih oznak, kot so AU za avtorje, TI za naslov, KW za ključne besede in PY za letnico objave. Njihov seznam je objavljen na spletni strani <https://plus.si.cobiss.net/opac7/help/cobib>.

Če na primer želimo poiskati literaturo, ki v naslovu vsebuje besedo trening ali vadba ali vzgoja ter med ključnimi besedami kolesar* ali kolo, izšla pa je v obdobju od leta 2010 do 2020, uporabimo naslednje iskalne zahteve z oznakami predpon za iskalna polja:

Naslov učne vsebine vsebine

Kombinacija logičnih operatorjev

2 6 3 41 **Koda vsebine**

2-15

Besedilo vsebine

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) – Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Boolovi ali logični operatorji AND (slovensko IN), OR (slovensko ALI), NOT (slovensko IN NE) so poimenovani po matematiku George Boole (1815 – 1864). Opredeljujejo logična razmerja med iskalnimi pojmi. V ukaznem iskanju jih po navadi vpisujemo v angleškem jeziku.

Imajo naslednji pomen:

Grafično jih ponazarjamo tako:

Operator AND (IN) uporabljamo za oženje oziroma omejevanje iskalne zahteve; za dodajanje pogojev, ki morajo biti sočasno izpolnjeni. Rezultat je manjše število zadetkov z ozko usmerjeno vsebino.

Na primer, zanima nas literatura o tehnologijah 3-D tiska človeških organov. Postavimo iskalno zahtevo, v kateri lahko uporabimo tudi krajšanje besed z znakom *:

3-D AND tisk* AND organ* AND člove*

V angleškem jeziku bi to bilo:

3-D AND print* AND organ* AND human*

Operator OR (ALI) uporabljamo za širjenje iskanja, da dobimo večje število zadetkov. Primeri uporabe so (1) naštevanje več besed, če vse pridejo v poštev za iskanje – torej za naštevanje alternativnih možnosti in (2) naštevanje sopomenk - besed z istim ali podobnim pomenom. Sklop besed, povezanih z operatorjem OR, omejimo z oklepaji. Uporabimo lahko tudi krajšanje besed z znakom * ali frazno iskanje z narekovaji "".

Na primer, zanima nas uporaba zdravilne rastline materina dušice. Postavimo iskalno zahtevo:

("materina dušica" OR timijan OR "Thymus vulgaris") AND uporaba

Operator NOT (IN NE) uporabljamo za oženje iskanja z izključevanjem neželenih pojmov. Na primer, zanima nas klasična glasba, vendar ne iz obdobja baroka. Napisali bi iskalno zahtevo:

klasična glasba NOT barok

Uporaba oklepajev

Pri uporabi operatorjev moramo biti pozorni na vrstni red izvajanja ukazov. Določeno je zaporedje izvajanja operacij v vrstnem redu: oklepaj, NOT, AND, OR. Tak vrstni red operacij lahko spremenimo z uporabo oklepajev. Če za iskanje zapišemo:

((morje OR zrak) AND onesnaže*) NOT reke

bo program najprej poiskal zapise, ki vsebujejo besedo morje ali zrak, nato bo v tej množici izbral samo zapise, ki vsebujejo tudi besedo onesnaže*, na koncu pa bo izločil še vse zapise, ki vsebujejo besedo reke.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Več:

[Pomen operatorjev](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Kombinacija logičnih operatorjev, fraznega iskanja in krajšanja

Koda vsebine

2-16

Besedilo vsebine

Boolovi ali logični operatorji AND (slovensko IN), OR (slovensko ALI), NOT (slovensko IN NE) so poimenovani po matematiku George Boole (1815 – 1864). Opredeljujejo logična razmerja med iskalnimi pojmi. V ukaznem iskanju jih po navadi vpisujemo v angleškem jeziku.

Imajo naslednji pomen:

Grafično jih ponazarjamo tako:

2 6 3 42

Operator AND (IN) uporabljamo za oženje oziroma omejevanje iskalne zahteve; za dodajanje pogojev, ki morajo biti sočasno izpolnjeni. Rezultat je manjše število zadetkov z ozko usmerjeno vsebino.

Na primer, zanima nas literatura o tehnologijah 3-D tiska človeških organov. Postavimo iskalno zahtevo, v kateri lahko uporabimo tudi krajšanje besed z znakom *:

3-D AND tisk* AND organ* AND člove*

V angleškem jeziku bi to bilo:

3-D AND print* AND organ* AND human*

Operator OR (ALI) uporabljamo za širjenje iskanja, da dobimo večje število zadetkov. Primeri uporabe so (1) naštevanje več besed, če vse pridejo v poštev za iskanje – torej za naštevanje alternativnih možnosti in (2) naštevanje sopomenk - besed z istim ali podobnim pomenom. Sklop besed, povezanih z operatorjem OR, omejimo z oklepaji. Uporabimo lahko tudi krajšanje besed z znakom * ali frazno iskanje z narekovaji "".

Na primer, zanima nas uporaba zdravilne rastline materina dušice. Postavimo iskalno zahtevo:

("materina dušica" OR timijan OR "Thymus vulgaris") AND uporaba

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) – Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Operator NOT (IN NE) uporabljamo za ožjenje iskanja z izključevanjem neželenih pojmov. Na primer, zanima nas klasična glasba, vendar ne iz obdobja baroka. Napisali bi iskalno zahtevo:

klasična glasba NOT barok

Uporaba oklepajev

Pri uporabi operatorjev moramo biti pozorni na vrstni red izvajanja ukazov. Določeno je zaporedje izvajanja operacij v vrstnem redu: oklepaj, NOT, AND, OR. Tak vrstni red operacij lahko spremenimo z uporabo oklepajev. Če za iskanje zapišemo:

((morje OR zrak) AND onesnaže*) NOT reke

bo program najprej poiskal zapise, ki vsebujejo besedo morje ali zrak, nato bo v tej množici izbral samo zapise, ki vsebujejo tudi besedo onesnaže*, na koncu pa bo izločil še vse zapise, ki vsebujejo besedo reke.

Več:

[Pomen operatorjev](#)

V iskalnikih, kot sta Google ali COBISS+ so omogočeni tudi napredni načini iskanja kot je frazno iskanje.

Za določeno besedno zvezo oziroma frazo lahko vpišemo iskalne pojme v narekovajih " ". S tem izločimo vse manj primerne zadetke, kjer bi se besede pojavljale v drugačnem zaporedju ali posamično na različnih delih besedila.

Primer: poiskati želimo knjigo z naslovom Umetnost ljubezni in življenja. Če v iskalniku COBISS+ iščemo s fraznim iskanjem "Umetnost ljubezni in življenja", takoj najdemo natanko to knjigo:

Pri iskanju brez uporabe narekovajev dobimo tudi druge zadetke, kjer se besede posamično pojavljajo v naslovu in med ključnimi besedami.

V iskalnikih, kot sta Google ali COBISS+ so omogočeni tudi napredni načini iskanja kot je krajsanje.

Besede lahko krajšamo z znakom *, ki nadomesti poljubno število črk. To je zelo uporabno v slovenskem jeziku, saj imajo samostalniki s sklanjanjem različne končnice. Vse oblike v iskanju lahko zaobjamemo s krajsanjem besed.

Na primer, v COBISS+ želimo poiskati literaturo, ki v naslovu omenja šport in olimpijado. S krajsanjem besed v iskalnem polju za naslov pridobimo širok nabor zadetkov:

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3-1

Besedilo vsebine

3 7 1 43

Pri pisanju moramo paziti, da uporabimo vire, ki so splošno zanesljivi predvsem glede pravilnosti oz. relevantnosti podane informacije. Pogosto nas pritegne privlačna grafična oprema, popularnost tematike, obsežnost vsebine, avtorji, ki so popularne znane osebnosti, ali uvrstitev med prve zadetke na neki spletni strani. Pomembna pa je zanesljivost. Ta se odraža predvsem pri avtorjih, če so ti strokovnjaki za neko področje, saj so materialni in tudi literaturni viri, ki so jih uporabili in navedli taki avtorji, zelo verjetno preverjeni in v neki stroki oz. disciplini tudi priznani. Če avtorji niso posebej navedeni, je pomemben kriterij zanesljivosti vira to, da je bil objavljen na nekomercialnih straneh, še zlasti na straneh neke priznane javne raziskovalne, državne ali mednarodne ustanove.

Primeri:

Raziskovalni viri: Repozitorij Univerze v Ljubljani (elektronske oblike objav zaposlenih na Univerzi in zaključnih del študentov): <https://repozitorij.uni-lj.si/info/index.php/slo/>

Državni: Podatkovna baza SiStat (slovenska državna statistika) <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>

Mednarodni (Evropa): Eurostat (statistični urad Evropske unije): <https://ec.europa.eu/eurostat>

Mednarodni (globalno): WHO - svetovna zdravstvena organizacija: <https://www.who.int>

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3 7 1 44 3-2

Besedilo vsebine

Poleg strokovne zanesljivosti informacije je lahko pomemben tudi nek specifičen kriterij, in sicer če nas informacija zanima predvsem glede na določen kontekst ali časovno komponento. Če gre za specifično in morda časovno že dalj časa prisotno tematiko, so strokovnjaki najboljši poznavalci,

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

zato posežemo po njihovih člankih. Pri razvoju najnovejših tehnologij se v praksi lahko precej dobro zanesemo tudi na specializirane spletne strani. Če pa nas zanima daljši časovni razvoj, take informacije poiščemo v specializiranih enciklopedijah priznanih založnikov ali v učbenikih. Najnovejši rezultati o dogodkih pa se objavljajo predvsem v dnevno ažuriranih medijih (npr. dnevno časopisje in televizija v klasični obliki in na spletu) in so časovno pogojeni, in morda še ne takoj potrjeni. Nепreverjene informacije, objavljene s strani vrstnikov na socialnih omrežjih in blogih niso zanesljive. Spletne informacije na socialnih omrežjih so dovolj verodostojne le, če so objavljane na straneh ustanov, zlasti takih, ki zbirajo raziskovalno pridobljene podatke.

Primeri:

Science (vrhunska globalna multidisciplinarna revija o najnovejših znanstvenih odkritjih):
<https://science.sciencemag.org/>

Naravne mineralne, izvirske in namizne vode (Republika Slovenija gov.si):
<https://www.gov.si teme/naravne-mineralne-izvirske-in-namizne-vode/>

Enciklopedija: Larousse.fr: encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne: <https://www.larousse.fr/>

Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: www.fran.si

Kvarkadabra;. (spletni) časopis za tolmačenje znanosti: <https://kvarkadabra.net>

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3-3

3 7 2 45

Besedilo vsebine

Včasih imamo na voljo več različnih informacij. Pri kriterijih zanesljivosti je vodilo, da so najbolj zanesljive tiste informacije, ki so objavljene v strokovno neodvisnih načinih predstavitve, npr. v znanstvenih publikacijah, ki imajo znane avtorje, in ki navajajo tudi vire. Pri informacijah na straneh neznanstvenih ustanov se lahko pojavijo subjektivni dejavniki zanesljivosti. Informacije na straneh dnevnega časopisja so lahko manj zanesljive, saj časovno morda še niso dovolj potrjene. Nezaanesljive pa so informacije, ki se pojavljajo na raznih forumih brez preverjenega avtorstva in brez navedbe preverljivih virov, še posebej če gre za anonimne objave.

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

3 7 2 46

Koda vsebine

3-4

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Pri razvrščanju po zanesljivosti glede na preverjenost velja, da so najbolj zanesljivi znanstveni (oz. strokovni) viri, še posebno tisti, ki so rezultat sinteze nekega daljšega časovnega spremljanja pojava. Za splošne uveljavljene pojave oz. pojme so najbolj zanesljivi enciklopedični, leksikonski in slovarski viri, in sicer taki, ki jih vzdržujejo priznani založniki in organizacije, in ki so potrjeni s postopkom recenzije oz. strokovnega nadzora. Za pojave ali odkritja, ki časovno še niso tako potrjena, da bi bili uvrščeni v enciklopedije priznanih založnikov, so lahko dober vir znanstvene revije. Manj primerne so kolaborativne enciklopedije in strani tipa Wiki, saj na takih straneh informacije niso vedno ustrezno preverjene in se pogosto spreminjajo. Isto geslo je lahko v različnih jezikih razloženo z različnih stališč, včasih celo nasprotnih. Vnosi so preveč prepuščeni motivaciji posameznega avtorja. Pozornost glede zanesljivosti je potrebna pri komercialnih straneh, kjer je potrebno ločiti, ali gre zgolj za opise tehničnih lastnosti ali morda za poudarjanje učinkov, ki so namenjeni spodbujanju prodaje. Najmanj zanesljivi so zapisi na tistih spletnih forumih in družabnih omrežjih, ki omogočajo anonimne objave.

Primeri zanesljivih virov:

PubMed: mednarodna zbirka več deset milijonov izvlečkov biomedicinskih raziskav:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>

OPKP (odprta platforma za klinično prehrano). Obširna baza živil s prehranskimi vrednostmi (skupni projekt več inštitutov, ministrstva, združenj): http://opkp.si/sl_SI/cms/vstopna-stran

Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/>

Oxford Learner's Dictionaries: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Nature (vrhunška globalna multidisciplinarna revija o najnovejših znanstvenih odkritjih):

<https://www.nature.com/>

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3-5

3 7 2 47

Besedilo vsebine

Po definiciji slovarja slovenskega knjižnega jezika je mnenje prikaz lastnosti ali stanja glede na lastno védenje oz. poznavanje. Dejstvo pa je tisto, kar v resnici obstaja ali se je v resnici zgodilo. Če neko mnenje izražajo družbeno vplivne in glasne skupine, to še ni zagotovilo pravilnosti mnenja. Dejstva pa so utemeljena z znanostjo, in so preverljiva v nekem danem času z metodami, ki takrat veljajo kot objektivne. Mnenja so lahko pogojena z najrazličnejšimi motivi in preferencami, zato so navadno subjektivna. Sicer pa je možno subjektivno interpretirati tudi dejstva, morda celo zlonamerno, in poudariti le tisto, kar gre v prid nekemu določenemu argumentu. Sodobni mediji in omrežja omogočajo, da lahko vsak, ki ima minimalne tehnične

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

možnosti, razširja kakršnakoli mnenja, ne vedno s poštenimi nameni. Zato je pomembno, da znamo ločiti med dejstvi in mnenji.

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3-6

3 7 3 48

Besedilo vsebine

Pogosto moramo med več različnimi viri informacij izbrati takega, ki je najbolj zanesljiv. Ne glede na način objave, bodisi v časopisju, na različnih spletnih straneh ali na televiziji, je navadno najbolje izbrati tiste informacije, ki jih podajajo strokovnjaki, ki se s tematiko ukvarjajo profesionalno oz. raziskovalno ali znanstveno. Če gre za definicije, je najbolje uporabiti preverjene slovarje.

Naslov učne vsebine vsebine

Kriteriji vrednotenja informacij

Koda vsebine

3-7

3 7 3 49

Besedilo vsebine

error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Določi uporabnost informacij

Koda vsebine

3-8

3 8 1 50

Besedilo vsebine

Za pridobitev osnovnih praktičnih informacij so strokovne publikacije (npr. knjige) lahko manj primerne, saj zahtevajo nekaj predznanja. Informacije na straneh proizvajalcev pa po navadi izpostavljajo le najbolj pozitivne lastnosti. Vedno je namreč pomembno, za kakšne namene potrebujemo informacije. Če nas zanima praktična uporabnost oz. delovanje nekega produkta, se lahko posvetujemo tudi z vrstniki prek forumov ali si ogledamo kak spletni video, ki razlaga značilnosti produkta. Koristni so tudi iskalniki, ki produkte predstavijo na način vzporedne primerjave specifičnih lastnosti, kjer so nekatere za nas še posebej pomembne.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Če pa nas zanimajo bolj teoretične informacije o organizmih, pojavih ipd. je vedno priporočljivo, da uporabimo take spletne strani, ki pri prispevkih navajajo avtorje in ki se sklicujejo na preverljive vire. Za iskanje informacij o pojavih, organizmih, pojmi ipd. so najbolj primerne spletne strani, ki jih vzdržujejo priznani založniki in uveljavljena strokovna društva, manj pa tiste, kjer sodelujejo uporabniki, ker gre pri slednjih lahko tudi za ljubiteljski pristop.

Naslov učne vsebine vsebine

Določi uporabnost informacij

Koda vsebine

3-9

3 8 2 51

Besedilo vsebine

Pri kakovosti informacij je pomembno, kaj je vir informacije in na kaj se informacije sklicujejo. Najbolj kakovostne informacije so na voljo v znanstvenih virih, ki so preverjeni in jih izdajajo priznane založbe ali priznane ustanove. Pri zbiranju in oblikovanju takih informacij morajo sodelovati strokovnjaki, ki so za taka področja tudi usposobljeni. Informacije morajo temeljiti na preverjenih dejstvih.

Naslov učne vsebine vsebine

Določi uporabnost informacij

Koda vsebine

3-10

Besedilo vsebine

3 8 3 52 Če nas zanima celovita informacija, je potrebno poiskati tak vir, ki neko področje pokriva res izčrpno. Pri tem gre lahko za neko zelo omejeno področje, kjer je pomembno, da so podatki sprotno ažurirani, to je taki, ki natančno zajamejo nek čas pojava ali dogodka. Če pa nas zanima bolj zaokrožena in celovita sinteza nekega pojma, lahko take definicije najdemo v strokovnih slovarjih (npr. tehniških, zgodovinskih slovarjih, slovarjih tujk), leksikonih in enciklopedijah. Slovarji nek pojem pojasnijo zelo na kratko, lahko v enem stavku. Leksikoni nudijo neko krajšo celovito sintezo z več pojasnili glede nekega pojma in so lahko specializirani (npr. biografski, krajevni), enciklopedije pa isti pojem razložijo še bolj podrobno, lahko na več straneh. Dokaj celovite informacije nudijo tudi priročniki za posamezna področja. Svetovni splet je omogočil objavljanje referenčnih virov kot so npr. enciklopedije, na način sprotnega ažuriranja gesel oz. povezav, tako da nekatere znamenite mednarodne enciklopedije ne izhajajo več v klasični tiskani obliki in so dostopne le še na spletu. Glede celovitosti in popolnosti lahko obstajajo razlike med spletno brezplačno dostopnimi in naročniškimi verzijami. Naročniške verzije vsebujejo popolnejše informacije.

Primeri celovitih virov informacij:

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Časovno ažurne in celovite

Trenutni položaj ladij (My ship tracking): <https://www.myshiptracking.com/>

Ažurni vremenski podatki: Agencija RS za okolje: <http://www.arso.gov.si/>

Planetarij - interaktivno nočno nebo nad Slovenijo: <https://vesolje.net/planetarij/>

Vsebinsko celovite

Slovenski pravopis. Spletna izdaja na www.fran.si

Slovenski etnološki leksikon. 2011. Ljubljana: Mladinska knjiga

Čebelarški priročnik za začetnike. 2018. Brdo pri Lukovici: Čebelarstva zveza Slovenije

Britannica: <https://www.britannica.com/> (brezplačna spletna verzija)

Naslov učne vsebine vsebine

Shranjevanje in organiziranje virov

Koda vsebine

4-1

Besedilo vsebine

4 9 1 53 Za beleženje virov v elektronski obliki je smiselno uporabljati orodja in aplikacije namenjena beleženju virov in podatkov. Glede na to, kakšno vrsto podatkov imamo, temu primerno orodje uporabimo; npr.: golo besedilo (npr: Word ali beležnico); tabele, grafikone, enačbe in izračune (npr: Excel), predstavitve (npr: PowerPoint). Za pomoč pri uporabi slednjega, si lahko več pogledate v:

- Gookin, D. Word 2019 For Dummies. IDG Books Worldwide, 2018.
- Nahtigal, F. Naučimo se uporabljati Word 2003: priročnik za samoizobraževanje z vajami. Begunje pri Cerknici, 2006.
- Gookin, D.; Brajkovič, S., in Vujanović, S. Word 2000 za Windows za telebane (Word 2000 for Windows for dummies). Ljubljana: Pasadena, 2001.

Naslov učne vsebine vsebine

Shranjevanje in organiziranje virov

4 9 2 54

Koda vsebine

4-2

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Glede na to, v katerem formatu beležite in shranite vire, temu primerno jih je potrebno shraniti. Vsak format ima lastno končnico iz katere lahko razberemo format dokumenta; npr: golo besedilo – beležnica: .txt; urejevalnik besedil – Word: .doc (.docx) – odvisno od verzije programa; tabelarni / grafični podatki - Excel: xls (.xlsx); predstavitve drsnic – PowerPoint: .ppt (.pptx). Za pomoč pri uporabi slednjega preberi več v:

1. Wang, W. Office 2019 For Dummies. IDG Books Worldwide, 2018.
2. Nahtigal, F. Naučimo se uporabljati Word 2003: priročnik za samoizobraževanje z vajami. Begunje pri Cerknici, 2005.
3. Nahtigal, F. Naučimo se uporabljati Word 2003: priročnik za samoizobraževanje z vajami. Begunje pri Cerknici, 2006.
4. Wang, W., Parker, R. C., Brajkovič, S., in Železnik, B. Microsoft Office 2000 za Windows za telebane (Microsoft Office 2000 for Windows for dummies). Ljubljana: Pasadena, 2001.

Naslov učne vsebine vsebine

Shranjevanje in organiziranje virov

Koda vsebine

4-3

Besedilo vsebine

4 9 2 55

V trenutku uporabe vemo, kateri vir ali dokument uporabljamo in kaj je vsebine. Ker se skozi čas viri in dokumenti kopičijo, jih je potrebno ustrezno poimenovati, tako da bom iz imena vira ali dokumenta vedeli katera vsebina je v njih. Poleg kratkega, a pomenljivega besednega poimenovanja je primerna uporaba datuma, posebej če urejamo ali dopolnjujemo isti dokument in imamo tako več različic ali nadgradenj. Za pomoč pri uporabi slednjega preberi več v:

1. Gookin, D. Word 2019 For Dummies. IDG Books Worldwide, 2018.
2. Nahtigal, F. Naučimo se uporabljati Word 2003: priročnik za samoizobraževanje z vajami. Begunje pri Cerknici, 2005.
3. Gookin, D.; Brajkovič, S., in Vujanović, S. Word 2000 za Windows za telebane (Word 2000 for Windows for dummies). Ljubljana: Pasadena, 2001.

Naslov učne vsebine vsebine

Shranjevanje in organiziranje virov

4 9 3 56

Koda vsebine

4-4

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Elektronskih podatkov, virov in dokumentov je vedno več, prostora na osebnih računalnikih pa omejeno. Poleg omejitve prostora velikokrat potrebujemo podatke izven dosega domačega računalnika ali pa želimo uporabljati / urejati vire še s kom drugim. Poleg navedenega je dobro, če imamo vire shranjene tudi na dodatnem mestu, saj nikoli ne vemo, kaj se lahko zgodi z računalnikom in tako z našimi podatki. Zaradi zapisanega je primerno, da uporabljamo orodja za shranjevanje v "oblaku" (kot so npr: Dropbox, Google Drive, Huawei Cloud, iCloud, Koofr, Onedrive, idr.) in temu primerno organiziramo tam shranjene vire. Več informacij o uporabi orodij za shranjevanje v "oblaku" ter organiziranjem virov v "oblaku" lahko prebereš na:

<https://www.svsgugl.si/wp-content/uploads/2016/01/Navodila-za-dostop-do-Office-365.pdf>

<https://tehnovzvedje.si/katero-oblacno-shrambo-naj-izberem-in-zakaj-samo-eno/>

<https://slv.4meahc.com/what-is-cloud-storage-36666>

Naslov učne vsebine vsebine

Orodja za sodelovanje

Koda vsebine

4-5

4 10 1 57 Besedilo vsebine

Sodelovanje je ključno za določen uspeh in sodelovanje poznamo tudi pri urejanju virov, dokumentov, vsebin. Vedno več je praks sodelovanja pri urejanju elektronskih virov, a sodelujoči niso v istem prostoru, zato uporabljamo orodja za sodelovalno urejanje vsebin. Nekatera orodja so plačljiva, druga so prosto dostopna. Najpogostejša orodja za sodelovalno učenje so: Google Drive, Google Docs, Google Sheets. Več o teh orodjih in navodil za uporabo najdete na: Google dokumenti

<http://portalosv.splet.arnes.si/files/2014/10/googleDocs.pdf>

<https://www.arnes.si/priporocila-za-uporabo-orodij-pri-izvajanju-izobrazevanja-na-daljavo/>

Naslov učne vsebine vsebine

Orodja za sodelovanje

Koda vsebine

4 10 1 58 4-6

Besedilo vsebine

Dopisovanje in besedilno sporočanje je lahko dolgotrajno ali pa se smiselne informacije izgubi, zato za komunikacijo z osebami, s katerimi nismo v istem prostoru / stavbi / mestu / državi največkrat

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

uporabimo orodja za komunikacijo, kot so: Skype, Zoom, Microsoft Teams, Slack, Flock, Ryver, Basecamp, Capfire, Whova ipd. Več o teh orodjih in navodil za uporabo najdete na:

<https://www.microsoft.com/sl-si/microsoft-365/microsoft-teams/group-chat-software>

<https://www.arnes.si/storitve/multimedijske-storitve/arnes-zoom/>

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.skype.raider&hl=sl&gl=US>

https://www.techsoup.si/slack_for_nonprofits

Naslov učne vsebine vsebine

Orodja za sodelovanje

Koda vsebine

4-7

Besedilo vsebine

4 10 2 59 Vsako komunikacijsko orodje ni primerno za vsako vrsto sodelovanja ali sporazumevanja, zato je pomembno primerno izbrati orodje, s katerim bomo neučinkoviteje izvedli želeno aktivnost. Nap: če z nekom želimo urejati podatke v tabelah, ne bomo izbrali Google Docs, ampak Google Sheets; če želimo z nekom vzpostaviti komunikacijo in del kolektiva, ki za komunikacijo uporablja MS Teams, bomo uporabili npr. Skype, saj vemo, da zunanji sodelavec ne more dostopati do TS Teamsa, ipd. Več o teh orodjih in navodil za uporabo najdete na:

<https://www.microsoft.com/sl-si/microsoft-365/microsoft-teams/group-chat-software>

<https://www.arnes.si/storitve/multimedijske-storitve/arnes-zoom/>

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.skype.raider&hl=sl&gl=US>

https://www.techsoup.si/slack_for_nonprofits

Naslov učne vsebine vsebine

Orodja za sodelovanje

Koda vsebine

4 10 2 60 4-8

Besedilo vsebine

Za pridobivanje mnenj največkrat uporabljamo vprašalnike / ankete, ki jih lahko ustvarimo z različnimi orodji, kot so: IKA, Poll Marker, Microsoft Forms, ipd. Več o uporabi orodij za izdelavo vprašalnikov lahko najdeš na:

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

<https://support.microsoft.com/sl-si/office/ustvarjanje-obrazca-s-storitvijo-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d>

<https://www.1ka.si/>

Naslov učne vsebine vsebine

Sodelovalna orodja za urejanje

Koda vsebine

4 10 3 61

4-61

Besedilo vsebine

error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Sodelovalna orodja za urejanje

Koda vsebine

4 10 3 62

4-62

Besedilo vsebine

error 404

Naslov učne vsebine vsebine

Sklicevanje na vire

Koda vsebine

5-1

5 11 1 63 **Besedilo vsebine**

Pri pisanju seminarских nalog moramo navesti uporabljene vire za vse dele vsebine, ki niso plod našega lastnega dela.

Za navajanje virov obstajajo različni načini. Eden od načinov je neposredno navajanje virov v besedilu, drug način je **sklic na vir** v besedilu in **navedba vira** v posebnem poglavju virov.

Za **sklicevanje in navedbo virov** obstajajo posebna pravila. Teh je več vrst. Razlikujejo se glede na način sklicevanja (številka vira ali ime avtorja z letnico) ter način navedbe virov (vsebino, vrstni red, ločila in oblikovanje).

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Med mnogimi pravili so med najbolj uporabljenimi pravila APA in pravila ISO 690, ki so sprejeta tudi v Sloveniji. Uporaba določenih pravil je ponekod predpisana, npr. s strani šole ali revije.

Primer vira (knjiga), navedenega po pravilu APA:

Kipling, R. (2017). Knjiga o džungli. (M. Prevolnik, Prev.) Tržič: Učila.

Primer vira (knjiga), navedenega po pravilu ISO 690:

Kipling, Rudyard. 2017. Knjiga o džungli. [prev.] Maja Prevolnik. Tržič : Učila.

Naslov učne vsebine vsebine

Sklicevanje na vire

Koda vsebine

5-2

5 11 1 64

Besedilo vsebine

Osnovni podatki pri navajanju **knjige** so avtor(ji), naslov knjige, leto izdaje, kraj založbe in ime založbe.

Osnovni podatki pri navajanju **članka** v reviji so avtor(ji) članka, naslov članka, naslov revije, leto izdaje, letnik revije, številka revije in strani revije.

Osnovni podatki pri navajanju **spletne strani** so avtor(ji), naslov spletnega prispevka, ime spletnega portala, datum ali leto objave, datum obiska strani, URL naslov.

Naslov učne vsebine vsebine

Sklicevanje na vire

Koda vsebine

5-3

5 11 2 65

Besedilo vsebine

Za spodnje primere navajanja virov so bila uporabljena pravila ISO 690 (imenski sklic v besedilu – avtor in leto objave). Opomba: V načinu imenskega sklicevanja je letnica v navedbi vira za avtorjem, sicer pa je na koncu.

Pravilo za navedbo **knjige**:

PRIIMEK, I. Letnica. Naslov: Podnaslov. Izdaja. Kraj: Založba. ISBN.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Primer za navedbo knjige:

PREŠEREN, F. 2000. Krst pri Savici. Ljubljana: DZS. ISBN 86-341-0626-8.

Pravilo za navedbo **članka** v reviji:

PRIIMEK, I. Letnica. Naslov članka. Naslov revije, letnik, številka, strani.

Primer za navedbo članka v reviji:

DOUTHITT, B. 2006. Čudoviti neznanec: osvetljene Saturnove skrivnosti. National geographic Slovenija, let. 1, št. 8, str. 42-61.

Pravilo za navedbo **spletnega vira**:

PRIIMEK, I. Letnica. Naslov [dostopno na daljavo]. [citirano datum obiska]. Dostopno na URL: URL naslov

Primer za navedbo spletnega vira:

VORKAPIĆ, M. 2020. Začenja se pouk na daljavo za starejše šolarje in dijake [dostopno na daljavo]. [citirano 20.9.2020]. Dostopno na URL: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/zacenja-se-pouk-na-daljavo-za-starejse-solarje-in-dijake.html>

Prirejeno po: https://www.siclj.si/wp-content/uploads/2016/09/knjiznica-navajanje_virov.pdf

Naslov učne vsebine vsebine

Sklicevanje na vire

Koda vsebine

5-4

Besedilo vsebine

5 11 2 66

V besedilu se sklicujemo na vire v skladu s pravili za navajanje virov. Pravila spadajo v dve skupini: **imensko** in **številsko** sklicevanje. Pri imenskem sklicevanju v besedilu navedemo priimke avtorjev in letnico objave v oklepaju, v poglavju virov pa so viri navedeni po abecednem vrstnem redu avtorjev in nato po letih objav. Za številski način sklicevanja je značilno, da v besedilu dodamo sklic s številko vira v oklepaju, v poglavju virov pa vire razvrstimo po vrstnem redu sklicevanja v besedilu (najprej omenjeni vir je prvi) in jih oštevilčimo. V besedilu dokumenta sklice na vire dodamo vedno znotraj stavka, bodisi na koncu stavka pred piko, če pa omenimo avtorja ali vrsto vira (npr. raziskava, knjiga,...) pa sledi sklic za to omembo.

V spodnjih primerih sta uporabljeni pravili imenskega in številskega sklicevanja po standardu ISO-690.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Primer **imenskega** sklicevanja:

V besedilu:

V letu 2015 onesnaženje podtalnice ni bilo zaznano (Novak, 2016).

V seznamu virov:

NOVAK, M. 2016. Kakovost podtalnice na Dravskem polju. Gea, let. 15, št. 3, str. 15-20.

Primer **številkega** sklicevanja:

V besedilu:

V letu 2015 onesnaženje podtalnice ni bilo zaznano (1).

V seznamu virov:

1. NOVAK, M. Kakovost podtalnice na Dravskem polju. Gea, 2016, let. 15, št. 3, str. 15-20.

Naslov učne vsebine vsebine

Sklicevanje na vire

Koda vsebine

5-5

Besedilo vsebine

Katere podatke navedemo pri posameznih vrstah dokumentov?

- 5 11 3 67 Opomba: primeri so podani za slog po standardu ISO-690 številčni sklic, za katerega je značilno, da leto objave nastopa na koncu (in ne takoj za avtorjem kot pri imenskemu načinu sklicevanja). Pri številskem načinu morajo biti viri tudi oštevilčeni.

Knjiga

Podatki: avtor(ji), naslov knjige, kraj založbe in ime založbe, leto izdaje.

Primer: PREŠEREN, F. Krst pri Savici. Ljubljana: DZS, 2000.

Članek v reviji

Podatki: avtor(ji) članka, naslov članka, naslov revije, leto izdaje, letnik revije, številka revije in strani v reviji.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Primer: DOUTHITT, B. Čudoviti neznanec: osvetljene Saturnove skrivnosti. National geographic Slovenija, 2006, let. 1, št. 8, str. 42-61.

Spletna stran

Podatki: avtor(ji), naslov spletnega prispevka, ime spletnega portala, datum ali leto objave, datum obiska strani, URL naslov.

Primer: VORKAPIČ, M. Začenja se pouk na daljavo za starejše šolarje in dijake. V 24ur.com [dostopno na daljavo]. Obnovljeno 20.9.2020 [citirano 21.11.2020]. Dostopno na URL: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/zacenja-se-pouk-na-daljavo-za-starejse-solarje-in-dijake.html>

Knjižno poglavje

Podatki: avtorji poglavja, naslov poglavja, naslov knjige, (avtor/urednik knjige), kraj založbe, ime založbe, leto izdaje, strani poglavja.

Primer: MAČEK, E. Alkoholi in aldehidi. V Učbenik za organsko kemijo. Urednik C. Novak. Ljubljana : DZS, 2005, str. 35-45.

Seminarska ali diplomska naloga

Podatki: avtor naloge, naslov naloge, vrsta dela, kraj, leto izida, število strani

Primer: ZAJC, A. Liki v dramah Bertolta Brechta : seminarska naloga. Ljubljana, 2010, 10 str.

Članki iz zbornikov konferenc

Podatki: avtor članka, naslov članka, naslov zbornika, mesto in datum konference, kraj, založba, leto izida, strani.

Primer: BAHAR, I. Ribniki in jezera v občini Rogaška Slatina. V Zbornik mednarodne konference Zaživimo z vodo, Podsreda, 31. maj – 1. junij 2019. Ljubljana : Društvo učiteljev geografije Slovenije, 2019, str. 7-14.

Slike iz knjig

Podatki: avtor slike, napis slike, oznaka, naslov knjige, kraj založbe, ime založbe, leto objave, stran

Primer: BALOH, V. Velika uharica (slika). V Sove. Ljubljana : DZS, 2015, str. 3.

Slike s spleta

Podatki: avtor slike, napis slike, oznaka, naslov strani, ime portala, leto/datum objave, datum citiranja, URL naslov strani s sliko (ne naslov slike)

Primer: NASA. Posadka rakete Apollo 13 (slika). V Wikipedija: prosta enciklopedija [dostopno na daljavo]. Obnovljeno 1.3.2020 [citirano 5.11.2020]. Dostopno na URL: https://sl.wikipedia.org/wiki/Apollo_13

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Patenti

Podatki: ime lastnika patenta, naslov patenta, ime patentne pisarne, številka patenta, datum objave patenta.

Primer: VEJNIK, W. Vrtno orodje. Patentna pisarna, SI25464. 2019-01-31

Na omenjene vrste virov se sklicujemo v besedilu na enak način kot na osnovne tipe virov (bodisi imensko, bodisi številsko).

Naslov učne vsebine vsebine

Povzemanje vsebin

Koda vsebine

5 12 1 68 5-6

Besedilo vsebine

Pri razumevanju sporočila v besedilni oblika nam pomaga označevanje ključnega dela besedila. Označimo ključne besede oz. pojme sporočila ter dejanje, tako da lahko iz označenih besed tvorimo stavek, ki nam da ključno trditev besedila. Sporočilo je več kot le tema ali področje, ki ga obravnava besedilo.

Naslov učne vsebine vsebine

Povzemanje vsebin

Koda vsebine

5 12 2 69 5-7

Besedilo vsebine

Povzemanje vsebine besedila je opis glavne ideje (ključnega sporočila) besedila s svojimi besedami. Povzetek je navadno krajši od originalnega besedila in ne vsebuje vseh podrobnosti.

Naslov učne vsebine vsebine

Povzemanje vsebin

5 12 3 70

Koda vsebine

5-8

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Pri uporabi besedilnega vira v lastnem izdelku ločimo tri načine:

- **Povzemanje:** opis glavne ideje besedila z lastnimi besedami, brez nekaterih podrobnosti.
- **Parafraziranje:** opis sporočila besedila z lastnimi besedami.
- **Dobesedno navajanje:** kopiranje dela besedila brez sprememb.

V vseh treh primerih je potrebna navedba vira.

Opomba za dobesedno navajanje: Pri uporabi virov je dobesedno navajanje uporabljamo le v določenih primerih, npr. pri navajanju definicij, določenih izrazov, dobesednih trditev, verzov, ipd. Dobesedno navajanje besedila, ki bi ga lahko povzeli ali parafrazirali, ni primerno. Kadar gre z daljše besedilo, je najprimernejši način povzemanje. Pri dobesednem navajanju je treba poleg vira navesti tudi številko strani v viru z navedbo.

Naslov učne vsebine vsebine

Informacije iz grafov

Koda vsebine

5-9

Besedilo vsebine

Tabele

5 13 1 71

Pri pregledu osnovnih tabelarnih podatkov, najprej preverimo naslov oz. napis tabele, da ugotovimo, na kaj se podatki v tabeli nanašajo. Če so podatki strukturirani v stolpce tabele, nato preverimo naslove stolpcev, ugotovimo povezavo z naslovom tabele. Ogleamo si vrednosti v stolpcih: kakšen je tip vrednosti (besedilo, število, datum, ...), ali se besedilne vrednosti ponavljajo (skupine), koliko je skupin, kakšen je razpon datumskih in številskih vrednosti. Preverimo, ali so podatki v tabeli razvrščeni in po katerem stolpcu (ali več stolpcih). Preverimo, ali tabela vsebuje izračune iz podatkov (npr. skupne vsote ali povprečja).

Grafi

Med osnovne vrste grafov spadajo stolpčni, črtni in tortni graf. Pri vseh naprej preverimo naslov oz. napis grafa, da ugotovimo, kaj graf predstavlja.

Stolpčni graf: Preverimo naslove osi, da ugotovimo, katere količine graf prikazuje. Preverimo vrednosti na vodoravni osi – ali gre urejene (urejeni po velikosti, npr. meseci) ali neurejene podatke (vrstni red ni predpisan, npr. imena). Preverimo razpon vrednosti navpične osi. Pri neurejenih podatkih preverimo, ali so razvrščeni po kakem ključu (npr. abecedni red ali velikosti vrednosti – naraščajoče ali padajoče), da je branje grafa lažje. V vseh primerih poiščemo največje in najmanjše vrednosti. V primeru urejenih podatkov poiščemo trend (naraščanje, padanje, več intervalov

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

naraščanja in/ali padanja). V primeru več nizov preverimo legendo in primerjamo nize po vrednosti (kateri ima večjo vrednost, bodisi v celoti bodisi za določene podatke).

Primeri:

Črtni graf: Podobno kot za stolpčni graf, le da tu pričakujemo, da so podatki na vodoravni osi urejenega tipa (so urejeni po velikosti). Preverimo naslove, osi, legendo. Poiščemo trende in ugotovimo najnižje oz. najvišje vrednosti.

Tortni graf: Pričakujemo, da podatki prikazujejo delež celote. Preverimo, ali so kategorije razvrščene po kakem ključu (npr. po abecedi ali po velikosti vrednosti), da je branje lažje. Ugotovimo, kategorije z največjimi deleži in kategorije z najmanjšimi deleži. Deleže lahko včasih tudi vizualno ocenimo (npr. $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{3}$,...).

Naslov učne vsebine vsebine

Informacije iz grafov

Koda vsebine

5-10

Besedilo vsebine

Pri vseh naprej preberemo napis.

Diagrami

5 13 2 72

Ugotovimo, za kakšen tip diagrama gre: strukturiranje tematike v drevesno strukturo, diagram poteka za nek proces ali postopek. Preverimo, ali diagram vsebuje povratne zanke. Pozorni smo na morebitne poudarke z barvami (ista barva za sorodne dele) in oblike (enake oblike za isto pomensko raven). Preverimo morebitno legendo.

Grafičen prikaz podatkov – preproste infografike

Ugotovimo temo prikaza, katere vrste informacij vsebuje prikaz in pri katerih predpostavkah. Preverimo, kaj pomenijo simboli in slike, katere vrednosti in količine so poudarjene (npr. z velikostjo pisave, barvami ali oblikami). Izluščimo glavno sporočilo prikaza.

Zemljevidi

Ugotovimo, kakšna je podlaga zemljevida (katere informacije so prisotne). Razberemo zemljepisno lokacijo. Ugotovimo, katere informacije so dodane (npr. besedilne oznake mest, simbolne oznake, poti). Preverimo, ali so prikazane številske vrednosti (npr. razdalje). Ogleđamo si legendo. Preverimo, če so poleg zemljevida na voljo dodatne informacije.

5 13 3 73

Naslov učne vsebine vsebine

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Informacije iz grafov

Koda vsebine

5-11

Besedilo vsebine

Infografike

Preberemo naslov (oz. napis). Če infografike vsebujejo klasične vrste grafikonov, jih analiziramo kot prej omenjene. Preverimo ostalo besedilo in ugotovimo povezave z grafičnimi elementi oz. iz grafičnih elementov v besedilu poiščemo pojasnilo. Ugotovimo glavno sporočilo infografike oz. več posameznih sporočil.

<https://www.middleweb.com/34963/media-literacy-how-to-close-read-infographics/>

Naslov učne vsebine vsebine

Prikaz informacij z grafi

Koda vsebine

5-12

Besedilo vsebine

Tabele

Kadar izbiramo med postavitvama po vrsticah ali stolpcih, je navadno bolj čitljiva tista, v kateri so posamezni nizi podani po stolpcih, povzetki (vsote ali povprečja) pa so podani v zadnji vrstici. Podatke se da tako tudi lažje razvrstiti.

5 14 1 74

V primeru, da vrstice lahko razvrstimo v kategorije, ki nastopajo skupaj, je za predstavitev dobro celice iste kategorije združiti, v primerjavi s ponavljanjem vrednosti. To ne velja za obdelavo podatkov.

Grafikoni

Osnovne vrste grafikonov:

Nekaj pravil za izbiro najprimernejše vrste grafikona za naše podatke:

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Za neurejene podatke (brez vrstnega reda kategorij, npr. imena) izberemo stolpčni ali palični graf. Palični graf je primeren pri večjem številu kategorij. V obeh primerih kategorije razvrstimo bodisi po abecedi ali še bolje po vrednostih grafa, da lahko hitro ugotovimo najvišje in najnižje vrednosti.

Za urejene podatke (kategorije razvrščene po velikosti) sta primerna stolpčni in črtni graf. Stolpčni graf je primeren pri manjšem številu kategorij, črtni pa pri večjem.

Za podatke, pri katerih kategorije tvorijo celoto, je primeren tortni grafikon, posebej kadar nas zanimajo deleži. Podatke navadno razvrstimo padajoče po vrednostih, da dobimo vrstni red kategorij po velikosti.

Za prikaz odvisnosti dveh številskih spremenljivk je primeren raztreseni graf. Če gre za časovne podatke je primerna povezava točk s črtami.

Primeri neprimernih grafov:

- Črtni za kategorije, ki niso urejene (npr. imena)
- Tortni za kategorije, ki ne tvorijo celote (100%).

Naslov učne vsebine vsebine

Prikaz informacij z grafi

Koda vsebine

5-13

Besedilo vsebine

Razlike med osnovnimi in naloženimi grafi ob več nizih podatkov:

5 14 2 75 Nekaj kriterijev za izbiranje med predstavitvami podatkov z grafi:

Za primerjave podatkov:

- Podatki imajo časovno komponento: Malo časovnih enot: stolpčni graf in Več časovnih enot: črtni graf
- Brez časovne komponente: Malo kategorij: stolpčni graf in Več kategorij: palični graf

Za prikaz odvisnosti med podatki:

- Dve številski spremenljivki: raztreseni graf
- Tri številski spremenljivke: mehurčni graf

Za prikaz sestave podatkov:

- Brez časovne komponente: tortni graf

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- S časovno komponento: naloženi stolpčni graf

Za prikaz porazdelitve podatkov:

- Ena spremenljivka: histogram
- Dve številski spremenljivki: raztreseni graf

Opomba: ploščinski graf uporabljamo podobno kot črtnega.

Prirejeno po: <https://extremepresentation.typepad.com/files/choosing-a-good-chart-09.pdf>

Nekaj kriterijev za izbiranje med predstavitvami strukturiranih informacij z diagrami:

Če so podatki strukturirani v drevesno strukturo (razvejitev, brez povratnih zank) uporabimo hierarhični diagram

- Pri manjšem številu ravni uporabimo vodoravni diagram
- Pri večjem številu ravni uporabimo navpični diagram
- Pomen posameznih ravni lahko poudarimo z barvo in obliko
- V primeru večjega števila podrejenih elementov na eni ravni jih nanizamo navpično

Če podatki niso drevesno strukturirani (obstajajo povratne zanke), uporabimo prosto postavitev

- Če gre za postopek, na povezavah označimo smer poteka
- Pomen posameznih elementov lahko poudarimo z barvo in obliko

Naslov učne vsebine vsebine

Prikaz informacij z grafi

Koda vsebine

5-14

Besedilo vsebine

5 14 3 76

Pri večjem številu spremenljivk (nizov) v podatkih lahko postanejo grafi nepregledni (npr. dolga legenda). Ena od rešitev je delitev na več grafov po sorodnih spremenljivkah ali celo ločeni grafi za vsako spremenljivko, pri čemer jih postavimo v tabelo.

Prav tako velja, da je prikaz deležev s tortnim grafom ob večjem številu kategorij lahko nepregleden. V tem primeru je bolje izračunati deleže in jih prikazati npr. na paličnem grafu.

Pri več spremenljivkah v podatkih, v katerih želimo prikazati sestavo z deleži, izbiramo bodisi med več tortnimi grafikoni, bodisi med 100% naloženim stolpčnim grafikonom. Druga predstavitev je krajša.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Prilagojeno po: <https://extremepresentation.typepad.com/files/choosing-a-good-chart-09.pdf>

Naslov učne vsebine vsebine

Etični vidiki

Koda vsebine

6-1

Besedilo vsebine

Na spletu lahko javno objavljamo vsebine (sporočila, prispevke, slike, filme), ki so plod lastnega dela, pri čemer moramo upoštevati etična načela: ne objavljamo sovražnih, žaljivih, nedostojnih vsebin, in vsebin, ki kršijo dostojanstvo in zasebnost drugih ljudi. Če so v lastnih slikovnih in video vsebinah prisotne druge osebe, pred objavo pridobimo njihov pristanek. Če jih ne poznamo, na slikah zakrijemo njihovo identiteto. Pazimo tudi na varovanje lastnih podatkov na spletu, kar spada v poglavje varnosti. Na spletu ne smemo brez omejitev oz. ustreznih dovoljenj objavljati vsega, kar najdemo z iskalniki in kar so objavili drugi, razen ko gre za deljenje (repost, retweet, reblog) in ne kopiranje javnih objav, ki tudi same spoštujejo pravila. V tem primeru je avtor prvotne objave znan in objava dosegljiva.

6 15 1 77 Če smo v seminarski nalogi vključili avtorsko zaščitena gradiva (npr. besedilo, slike in filme), te naloge ne smemo objaviti na spletu, če nismo pridobili dovoljenja avtorjev vsebin (oz. nosilcev avtorskih pravic, npr. založb) za objavo. Zato si prizadevamo za uporabo gradiv, ki že imajo ustrezna dovoljenja za širšo rabo (npr. licence Creative Commons ali sorodne) in ne potrebujejo posebnega pristanka nosilcev avtorskih pravic. Z gradivi, ki nimajo oznak, ravnamo kot z avtorskimi in torej potrebujemo privoljenje avtorja za objavo.

V primeru, da objavljamo na spletu v zaprtem krogu ljudi (npr. v zasebnem profilu na družabnem omrežju) prav tako pazimo na varovanje zasebnosti in vsebinsko primernost naših objav, saj v praksi ne moremo zagotoviti, da naših objav osebe, ki imajo do njih dostop, ne bodo razširjale naprej.

Javna objava informacij, objavljenih v zasebnih profilih drugih oseb, ni etična, razen če ne pridobimo dovoljenja za objavo s strani avtorja.

Kadar javno objavljamo besedila, katerih vsebina ni v celoti plod našega dela, navedemo uporabljene vire. Dobesedno navajanje (kopiranje) je omejeno na krajše citate, npr. pri dobesednem navajanju vsebine časopisnih člankov lahko tako objavimo največ 10% vsebine. Celotno vsebino (ali le bistvo) lahko povzamemo s svojimi besedami in navedemo vir.

Vsebin, ki so avtorsko zaščitene ne smemo javno objavljati na spletu brez posebnega dovoljenja avtorjev oziroma založnikov. To velja tudi za slike in filme.

Naslov učne vsebine vsebine

6 15 1 78

Etični vidiki

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

6-2

Besedilo vsebine

V lastnem delu moramo citirati vse uporabljeno gradivo, kar ni plod avtorjevega lastnega dela. To velja tako za besedilo, kot tudi za uporabljene podatke, tabele, fotografije, grafe, diagrame, risbe. Velja za pisne vire, elektronske vire in različne medije, npr. video in zvok. Splošno znanih dejstev ni potrebno citirati.

Naslov učne vsebine vsebine

Etični vidiki

Koda vsebine

6-3

6 15 2 79

Besedilo vsebine

V lastnih delih (npr. seminarske in raziskovalne naloge) moramo navesti vire za vse informacije (besedilo, podatke, slike,...), ki niso rezultat našega lastnega dela. Pri uporabi besedila tega ne smemo neposredno kopirati iz virov, razen kadar gre za navedbe definicij ali krajše citate, ki jih takoj opremimo z viri ter tudi s številko strani. Pravilen način uporabe pisnih virov je povzemanje z lastnimi besedami, pospremljeno s citiranjem vira. Pri uporabi virov naj imajo prednost viri z višjo stopnjo preverjenosti. Če seminarska naloga ne bo javno objavljena (npr. na spletu), potem lahko uporabljamo tudi slikovni material s spleta ali drugih virov, ob navedbi vira oz. avtorstva. Če bo naloga objavljena, pa potrebujemo dovoljenje avtorjev oz. nosilcev pravic, kadar gre za avtorsko zaščitena dela.

Naslov učne vsebine vsebine

Etični vidiki

Koda vsebine

6-4

6 15 3 80

Besedilo vsebine

Informacija, ki nima podanega avtorja in za katero ni znano, kdaj je bila objavljena, znano je le njeno mesto objave, je za uporabo manj primerna kot informacija, ki vsebuje podatke o avtorju in letu/datumu objave. Vedno poskusimo najti izvirnega avtorja in časovno opredeliti informacijo.

Pri izbiranju slik za naš lastni izdelek (npr. seminarska naloga, predstavitev, spletna stran), ki bo javno objavljen na spletu, najprej poiščemo slike, ki imajo ustrezna dovoljenja (licence) za rabo, bodisi za objavo brez ali z spreminjanjem. Ob objavi upoštevamo pravila, ki jih licenca predpisuje

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

(npr. navedba avtorstva). Nekatere od licenc ne zahtevajo niti navedbe avtorstva. V primeru rabe avtorsko zaščitenih slik pa moramo pridobiti posebno dovoljenje.

Vsebino tujih videov (npr. z Vimeo ali YouTube) lahko uporabimo kot vir, vendar tujih videov ne smemo javno objavljati na spletu v lastnih izdelkih (npr. spletnih straneh), če a) nimajo ustreznega dovoljenja za prosto rabo ali b) če ne pridobimo dovoljenja s strani avtorja.

Če smo na spletu našli tabele, grafe, diagrame, risbe ali infografike npr. v tujem jeziku, pa smo jih prevedli v slovenščino in/ali spremenili in naredili nov izdelek, moramo navesti originalen vir in navesti vrsto spremembe (prevedeno po..., prirejeno po...).

Naslov učne vsebine vsebine

Spletni bonton

Koda vsebine

6-5

Besedilo vsebine

Pravila spletnega obnašanja:

6 16 1 81

- Bodi strpen in prijazen. Do drugih se obnašaj, kot želiš da se drugi obnašajo do tebe.
- Ne skrivaj se za anonimnostjo. V osebni izmenjavi na spletu ne napiši nečesa, česar osebi ne bi izrekel v živo.
- Uporaba samih velikih črk za celo sporočilo se šteje kot vpitje, zato se je izogibaj.
- Česar ne bi vpil v šolski avli, ne objavljaj javno na spletu.
- Osebne spore razrešuj v živo, ne na spletu pred občinstvom.
- Ne razpošiljaj in ne deli slik in videov z nasilnimi, pornografskimi in/ali žaljivimi vsebinami.
- Na spletu ne sodeluj pri ustrahovanju, nadlegovanju, žaljenju, širjenju govoric.
- Ne razpošiljaj vsiljene pošte in verižnih pisem.
- Ne objavljaj in ne pošiljaj sporočil pod imenom druge osebe (kraja identitete).
- Ne obdeluj fotografij na žaljiv način.
- Ne snemaj/objavljaj pretefov, sošolcev ali učiteljice.
- Ne objavljaj fotografij in videoposnetkov drugih brez njihovega dovoljenja.
- Ne objavljaj zasebnih sporočil drugih.
- Ne razkrivaj osebnih podatkov drugih.
- Na forumih premisli, ali je tvoje sporočilo primerno za dano razpravo.
- Poskusi se vzdržati provokativnih in neumnih vprašanj.
- V primeru sporov v razpravah uporabi argumente in ne napadaj drugih osebno.
- Potrudi se, da boš uporabil pravilno slovnico. S tem se prikažeš v boljši luči.

Prirejeno po: <https://safe.si/nasveti/obnasanje-na-spletu/spletni-in-mobilni-bonton>

Naslov učne vsebine vsebine

6 16 2 82

Spletni bonton

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

6-6

Besedilo vsebine

Na spletu se večkrat znajdemo v situacijah, v katerih uporabimo pravila spletnega obnašanja za odločitev glede našega ravnanja.

Konflikti na spletnih forumih: Poskusimo se jim izogniti. Ne sodelujemo v razpravah, ki jih razpihujejo. Na očitne provokacije ne odgovarjamo. V primeru, da gre za kršitve pravil foruma, jih prijavimo moderatorju.

Razprave na spletnih forumih: Kadar gre za nasprotujoča mnenja, sodelujemo z argumenti na miren način. Ni nam treba za vsako ceno dokazati, da imamo prav, zato ne bodimo vsiljivi. Do drugih se obnašamo spoštljivo, kljub različnim mnenjem. Kadar nam drugi dokažejo našo napako, jo priznamo in se po potrebi (če smo z njo koga prizadeli) opravičimo. Izogibamo se objavi nepreverjenih informacij. Ko odgovarjamo na objavo drugega uporabnika v razpravi z več sporočili, citiramo del, na katerega odgovarjamo.

Konflikti na družabnih omrežjih: Tudi v primeru okolja, v katerem moderator ni prisoten, se obnašamo v skladu s pravili spletnega bontona. Svoje mnenje predstavimo z argumenti. Ne spuščamo se na nizko raven komuniciranja (npr. osebni napadi), tudi če smo izzvani. Osebnih nesoglasij ne razčiščujemo na spletu. V večini primerov lahko uporabnike, s katerimi ne želimo imeti opravka, blokiramo.

Naslov učne vsebine vsebine

Spletni bonton

Koda vsebine

6-7

6 16 3 83

Besedilo vsebine

V konfliktnih situacijah se odločamo po pravilu, da naše ravnanje ne povečujemo konfliktov. Ni nam treba za vsako ceno dokazati, da drugi nimajo prav.

Pri objavljanju na spletu bodimo obzirni in pazimo na lastno zasebnost in zasebnost drugih, kot tudi na upoštevanje avtorstva gradiv, ki jih uporabljamo.

Naslov učne vsebine vsebine

6 17 2 84

Pravni vidiki

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Koda vsebine

6-9

Besedilo vsebine

Avtorske pravice ščitijo izvirna avtorska dela v katerih je vključena ustvarjalnost na področju književnosti, znanosti in umetnosti. Zajema npr. tudi računalniške programe in fotografije ter predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave.

Avtorsko pa niso zaščitene ideje, načela in odkritja ter besedila z zakonodajnega področja kot tudi ljudske književne in umetniške stvaritve.

Avtorska dela so zaščitena z zakonom o avtorskih pravicah. Zaščita velja še 75 let po smrti avtorja.

Avtorsko zaščitena dela so pogosto označena z oznako © (Copyright). Copyright se nanaša na pravico do razmnoževanja in objave izdelka. To npr. pomeni, da računalniškega programa, za katerega smo z nakupom pridobili osebno licenco, ne smemo kopirati za prijatelje. Prav tako ne smemo kopirati ali snemati zaščiteneh del in jih javno objavljati. Vendar pa avtorska zaščita ni omejena samo na dela, ki imajo oznako Copyright. Zaščitena so tudi dela, ki kopiranja izrecno ne prepovedujejo. Učitelj npr. ne more javno objaviti seminarske naloge učenca brez njegovega dovoljenja. Učenec lahko v svoji nalogi, če ne bo javno objavljena, uporablja tudi avtorsko zaščitene slike, vendar ob navedbi avtorstva in vira.

Viri:

http://lit.ijs.si/sp_oap.html

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO403>

Naslov učne vsebine vsebine

Pravni vidiki

Koda vsebine

6-8

6 17 1 85

Besedilo vsebine

Avtorske pravice ščitijo izvirna avtorska dela v katerih je vključena ustvarjalnost: literarna, glasbena, dramska, filmska, likovna..., pa tudi računalniške programe in fotografije.

Avtorska dela so zaščitena z zakonom o avtorskih pravicah. Zaščita velja še 75 let po smrti avtorja.

Avtorske pravice dajejo avtorju (oz. nosilcem pravice) izključno pravico nad razpolaganjem z njegovimi deli. Vključujejo pravico do razmnoževanja in distribucije, do spreminjanja del, kot tudi javno izvedbo. Med razmnoževanje štejejo tiskanje, fotokopiranje, prepisovanje, digitaliziranje in

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

nalaganje s strežnika na svoj računalnik. Distribucija je npr. objava na spletni strani, posojanje, pa tudi uporaba v razredu.

Osebe in institucije, ki pridobijo zakonito licenco (npr. kopijo dela pri zakonitem distributerju, npr. knjige, glasbenega albuma ali računalniškega programa), ne potrebujejo dovoljenja avtorja za uporabo dela. Vendar tudi v tem primeru veljajo omejitve, predvsem glede distribucije in spreminjanja. Javna (npr. spletna) objava dela ali njegovega posnetka in kopiranje/posojanje drugim niso dovoljeni.

V primeru odkupa/prodaje pravic (npr. objava knjige pri založbi) se materialna pravica prenese na založbo, kar pomeni, da se za dovoljenje za uporabo obrnemo nanjo. Če je delo narejeno v okviru službenih obveznosti, lastništvo pripada delodajalcu in ne avtorju.

Poseben primer uporabe avtorskih del je t.i. poštena raba (ali korektna raba, angl. fair use), kjer je dovoljeno kopiranje avtorskih del brez dovoljenja imetnika pravic za zasebne namene, za kritiko, za potrebe izobraževanja in raziskovanja. Tudi tu je seveda potrebna navedba avtorstva.

Primer dovoljene rabe je npr. projekcija dela v učilnici ali na računalniškem zaslonu, vendar mora imeti institucija dogajanja zakonito kopijo dela.

Vir: M. Hladnik, [O avtorskih pravicah](#).

Vir: U. Chitrakar, [Omejitve avtorskih pravic: Kdaj lahko avtorska dela prosto uporabljamo](#)

Naslov učne vsebine vsebine

Pravni vidiki

Koda vsebine

6-10

Besedilo vsebine

Licence CC – Creative Commons

6 17 3 86

Licenca Creative Commons omogoča ustvarjalcem (dajalcem licence) obdržati avtorske pravice in dopuščati nekatera ravnanja z deli avtorja, kot so nekomercialno kopiranje, razširjanje in dopustna raba. Dodeljena licenca je veljavna po vsem svetu.

Oznake za vrste dovoljenj

BY – Priznanje avtorstva: navesti moramo avtorja dela

SA – Deljenje pod istimi pogoji (Share Alike): če delo uporabimo v svojem izdelku, moramo tudi tega objaviti/ponuditi pod isto licenco

ND – Brez predelav (No Derivatives): ni dovoljeno spreminjanje dela

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

NC – Nekomercialno (Noncommercial): ni dovoljenja uporaba v izdelkih za prodajo

Ikone za vrste dovoljenj

Licenco lahko podamo s kombinacijo oznak ali s slikovnim prikazom z ikonami (ali oboje).

Posamezne licence:

Viri:

<https://creativecommons.org/licenses/?lang=sl>

<https://vodici.fdv.uni-lj.si/subjects/guide.php?subject=CC>

Poleg omenjenih licenc CC in zaščite Copyright obstajajo še druge vrste licenc, s katerimi lahko avtorji zaščitijo svoja dela.

Naslov učne vsebine vsebine

Vrste spletnih groženj

Koda vsebine

7-1

Besedilo vsebine

Spletnih groženj je veliko. Lahko jih delimo na naslednje skupine:

- Okužbe
 - Virus je program, ki se kopira in razmnožuje, ponavadi se pripne na aplikacije. Virusi se lahko širijo z nalaganjem datotek, izmenjavo CD / DVD medijev in USB enot, s kopiranjem datotek iz strežnikov ali z odpiranjem okužene e-poštna priloge.
 - Črv se lahko injicirajo v omrežje na vrst različnih načinov, npr. preko USB ključa ali elektronske pošte. Email (e-poštni) črvi se nagibajo k samodejnemu pošiljanju na vse e-naslove, ki jih najdejo na okuženih računalnikih. Potem se zdi, da e-pošta izvira iz okuženega uporabnika, ki je lahko na seznamu zaupanja vrednih pošiljateljev vašega varnega seznama in vas bo na tak način ujel nepripravljene.
 - Trojanci se lahko se na prvi izgled zdijo neškodljivi in celo koristni, ampak brez zaščite ohromi računalnik in omogoča hekerjem in drugim nepridipravom ukrasti občutljive informacije.
- Zlonamerna programska oprema
 - Spyware je vohunska programska oprema, ki se pogosto skrivaj namesti brez uporabnikovega soglasja, medtem ko prenašate kakšno datoteko ali kliknete na komercialna pop-up (oglasna) okna. Vohunska programska oprema lahko ponastavi vaš samodejni podpis, nadzira pisanje na tipkovnico, skenira, bere in

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- briše datoteke, dostopa do vaših aplikacij in celo reformatira vaš trdi disk (pogon). Stalno preusmerja tokove informacij nazaj na osebo, ki nadzoruje spyware.
- Adware je malware (zlonamerni program), ki sproža oglase, večinoma v obliki pop-up pojavnih oken. Ta okna so narejena po vaši meri, ki temelji na vašemu obnašanju na internetu, ki ga lahko nadzoruje nameščen spyware. Keyloggers, beleži uporabnikovo tipkanje po tipkovnici. Keylogging omogoča kriminalcem poiskati določene koščke informacij, ki se lahko uporabijo za identiteto ali krajo intelektualne lastnine.
 - Sleparska varnostna programska oprema je programska oprema, ki trdi, da je varnostna programska oprema in prelisiči uporabnike, da jo namestijo z namenom nakupa prave varnostne zaščite (ki je ne bo). Najpogosteje se pretvarja, da je antivirusna (protivirusna) in antispyware (protivohunska) programska oprema.
 - Nezaželena elektronska pošta
 - Spam opredelimo kot neželjeno e-pošto. Večina uporabnikov je izpostavljeno prevaram, kar je več kot 50% vseh internetnega e-poštnega prometa. Čeprav spam ni neposredna grožnja, se lahko uporabi za pošiljanje različnih vrst zlonamernih programov.

(vir: <https://www.racunalniske-novice.com>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Računalniški virusi od A do Ž

(<https://www.varninainternetu.si/racunalniski-virusi-od-a-do-z/>)

Spletno trpinčenje in nadlegovanje

(<https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpincenje/spletno-trpincenje>)

Nezakonite in neprimerne vsebine

(<https://safe.si/nasveti/neprimerne-in-nezakonite-vsebine>)

9 top prevar na družbenih omrežjih

(<https://www.varninainternetu.si/spletne-prevare/>)

Naslov učne vsebine vsebine

Varna uporaba elektronske pošte

7 18 2 88

Koda vsebine

7-2

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Elektronska pošta (angl.: e-mail) je način sestavljanja, pošiljanja in prejemanja sporočil po elektronskih komunikacijskih sistemih. Uporaba elektronske pošte je poleg svetovnega spleta najpogostejša uporaba interneta. Zaradi zlorab in varnostnih groženj v povezavi s elektronsko pošto je Akademska in raziskovalna mreža (ARNES) izdala 10 pravil za varno in odgovorno rabo e-pošte:

1. Uporabljajte varna gesla, izberite gesla, ki jih je težko uganiti, ne uporabljajte svojega imena, priimka, datuma rojstva. Gesla naj vsebujejo vsaj 8 znakov, velike in male črke, številke, in tudi druge znake. Ali ste vedeli, da so se v letu 2017 najbolj uporabljanim geslom »123456«, »password« in »qwerty« pridružila še »letmein«, »monkey«, »iloveyou« in »starwars«?
2. Uporabljajte različna gesla za različne storitve in aplikacije, ki jih uporabljate. Geslo za elektronsko pošto in za spletno banko naj ne bo enako, ker tako povečate možnost za vdor ali zlorabo.
3. Svojega elektronskega naslova ne delite na vsakem javnem forumu ali v vsaki nagradni igri, ki jo zasledite na družabnih omrežjih kot so Facebook, Twitter ... Ni vsaka nagradna igra ali brezplačna ponudba vredna tega, da svoje osebne podatke zaupate nekomu, ki ga ne poznate in vam ne želi zgolj podariti brezplačnega artikla ali storitve.
4. V spletni komunikaciji prek e-pošte ne delite podatkov ali vsebin, ki jih ne bi objavili na plakatu sredi mesta ali delili javno na spletu. Sem spadajo tekstovna sporočila, slike, video posnetki in druge vsebine.
5. Ponudniki e-pošte ali spletnih storitev vas nikoli ne bodo prek e-pošte pozvali, da ponovno vnesete vaše geslo ali druge zasebne podatke.
6. Gesel ne shranjujte na listke, telefone ali jih delite z drugimi. Če si gesla težko zapomnite, razmislite o uporabi t. i. upravljalca gesel (ang. Password Vault Manager), ki nudi varno hrambo gesel in omogoča tudi dvostopenjsko avtentikacijo.
7. Ne uporabljate e-pošte na javnih računalnikih. Če dostopate do e-pošte prek javnega omrežja (Wi-Fi), vedno uporabite namensko aplikacijo, če pa dostopate do e-pošte prek brskalnika, pa vedno preverite, če je vzpostavljena varna povezava (HTTPS).
8. Bodite pozorni na e-sporočila, ki imajo v zadevi napisano URGENT (nujno) in na sporočila, ki vsebujejo različne pripombe. Sporočil, ki jih prejmete od neznanih pošiljateljev, ne odpirajte in na njih ne odgovarjajte, predvsem pa ne odpirajte povezav ali pripomb v sporočilu.
9. Poskrbite, da vedno uporabljate protivirusno zaščito na vašem računalniku in mobilni napravi in da je ta ustrezno posodobljena.

Ali veste, zakaj rečemo, da je geslo kot zobna ščetka? Tako za zobno ščetko kot gesla velja slednje: skrbimo, da jih zamenjamo, ko se obrabijo in ne služijo več svojemu namenu. Zobno ščetko zavržemo, ko je obrabljena, gesla pa naj bi menjali vsaj na šest mesecev.

(vir: <https://www.arnes.si>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

11 neumnih napak pri uporabi e-pošte

(<https://safe.si/novice/11-neumnih-napak-pri-uporabi-e-poste>)

Bonton uporabe e-pošte

(<http://www.zdus-zveza.si/bonton-uporabe-e-poste>)

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Naslov učne vsebine vsebine

Zaščita računalnika in mobilnih naprav

Koda vsebine

7-3

Besedilo vsebine

Da bo vaš računalnik kar najboljše zaščiten pred različnimi virusi, hrošči in drugo zlonamerno programsko opremo, je nujno:

- Obvezna oprema protivirusnega programa, ki ga redno posodablajte
 - Protivirusni (antivirusni) program je računalniški program, ki poskuša najti, izolirati, blokirati in uničiti viruse in drugo škodljivo programsko opremo
- Vklapljen požarni zid
 - Požarni zid (ang. »firewall«) je poseben vmesnik (program ali strojna oprema), ki omejuje nepooblaščen dostop iz in v vaš domač računalnik.

7 18 3 89 Redno posodobljen operacijski sistem (npr. Windows).

(vir: <https://safe.si>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Zaščitite svoj računalnik

(<https://safe.si/nasveti/zascita-racunalnika-in-mobilnih-naprav/zascitite-svoj-racunalnik>)

Zaščita računalnika in mobilnih naprav - 10 naj nasvetov

(<https://safe.si/nasveti/zascita-racunalnika-in-mobilnih-naprav/zascita-racunalnika-in-mobilnih-naprav-10-naj-nasvetov>)

Varna raba mobilnih naprav - 10 naj nasvetov

(<https://safe.si/varna-in-odgovorna-raba-mobilnih-naprav/varna-raba-mobilnih-naprav-10-naj-nasvetov>)

Mobilna varnost

(<https://safe.si/novice/mobilna-varnost-zascitite-svoje-naprave>)

Antivirusni programi

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

(<https://www.varninainternetu.si/article/protivirusni-programi/>)

Kako izbrati antivirusni program

(<https://safe.si/novice/kako-izbrati-protivirusni-program>)

Izbira antivirusnega programa

(<https://www.varninainternetu.si/izbira-protivirusnega-programa-pomembna-odlocitev/>)

O preprečevanju in odstranjevanju virusov in druge zlonamerne programske opreme

(<https://support.microsoft.com/sl-si/help/129972/how-to-prevent-and-remove-viruses-and-other-malware>)

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

Koda vsebine

7-4

Besedilo vsebine

Spletne prevare in izsiljevanja

- Spletne goljufije
 - Phishing je goljufiva pridobitev občutljivih osebnih podatkov, kot so gesla in podatki o kreditni kartici. To se izvede s pošiljanjem e-pošte, ki se dojema kot prava e-pošta od zanesljivega pošiljatelja. Najbolj verjetne tarče so uporabniki online bančništva in dražb.
 - Pharming je bolj prefinjena oblike phishinga. Z izkoriščanjem DNS sistema, pharmerji lahko ustvari ponarejeno spletno stran, da izgleda kot prava spletna stran, npr. stran spletne banke, nato pa zbere informacije, za katere uporabniki mislijo, da jih morajo dati njihovi banki.

7 19 1 90

- Spletno trpinčenje, ustrahovanje

Cyberbullying je če ti kdo prek novih tehnologij pošilja žaljiva, ustrahovalna sporočila, komentarje, SMS-e, te obrekuje na družabnih omrežjih, forumih ali blogih, če kdo objavi tvojo fotko, ne da bi ti vedel za to, ali jo obdela na žaljiv način, naredi lažni profil ali sovražno skupino o tebi na socialnem omrežju, če ti kdo ukrade geslo in identiteto in v tvojem imenu piše, objavlja, kontaktira tvoje prijatelje, te nadleguje prek spletne kamere, te tako ali drugače izsiljuje

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

(vir: <https://www.racunalniske-novice.com>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Računalniški virusi od A do Ž

(<https://www.varninainternetu.si/racunalniski-virusi-od-a-do-z/>)

Spletno trpinčenje in nadlegovanje

(<https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpincenje/spletno-trpincenje>)

Nezakonite in neprimerne vsebine

(<https://safe.si/nasveti/neprimerne-in-nezakonite-vsebine>)

9 top prevar na družbenih omrežjih

(<https://www.varninainternetu.si/spletne-prevare/>)

Naslov učne vsebine vsebine

Varnostne nastavitve

Koda vsebine

7-5

Besedilo vsebine

7 19 1 91

Varnostne nastavitve označujejo niz nastavljenih možnosti zaščite, povezanih s spletnim profilom ali profilom v aplikacijah. Navadno so možnosti povezane z odpiranjem slik in datotek, preverjanjem istovetnosti zanesljivih virov informacij in pravicami za dostop do vsebin za odrasle. Omogočajo stopnjo nastavitve zasebnosti. Na družabnih omrežjih in v aplikacijah je potrebna tudi previdnost pri objavi podatkov in informacij o sebi. Če je tvoj profil popolnoma javen, ga lahko vidi in deli naprej čisto vsak uporabnik interneta: tudi tvoji starši, učitelji, profesorji, delodajalci, popolni neznanci in še kdo nepovabljen.

Pri izbiri ponudnika spletne strani za mreženje se je treba pozanimati, kako skrbijo za zasebnost in varnost svojih uporabnikov. Dobro je prebrati pravila uporabe in njihovo politiko varovanja zasebnosti. V drobnem tisku se pogosto »skrivajo« pomembne informacije, komu bodo posredovali tvoje podatke, komu bodo na voljo v vpogled in ali jih boš lahko trajno izbrisal.

Spletni portal SAFE.SI je izdal nekaj nasvetov in vodičev po varnostnih nastavitvah najpogostejših družabnih omrežij in aplikacij. Glavni namen vodičev je uporabnikom družabnih omrežij pomagati pri pravilnem nastavljanju zasebnosti in varnosti uporabniškega računa. Vodiči so zasnovani tako, da uporabnika vodijo po menijih nastavitvev uporabniškega računa vse do mesta, kjer lahko nastavi posamezno nastavitve zasebnosti in varnosti. Prav tako vodiči vsebujejo navodila, kako se zaščititi pred nadlegovanjem in drugimi oblikami nasilja, ter kako prijaviti neprimerne vsebine in nasilneže.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Na voljo so vodiči:

- Varnost in zasebnost v aplikaciji Snapchat
- Varnost in zasebnost v aplikaciji Viber
- Nastavitve varnosti in zasebnosti v aplikaciji WhatsApp
- Nastavitve zasebnosti in varnosti na Instagramu
- Nastavitve zasebnosti v aplikaciji Musical.ly
- Kako prijaviti neprimerno vsebino na Facebooku?
- Kako izbrisati Facebook profil?
- Kako na Facebooku prijaviti sliko ali fotografijo?

(vir: <https://safe.si>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Vodiči: nastavitve varnosti in zasebnosti na družabnih omrežjih

(<https://safe.si/novice/vodici-nastavitve-varnosti-in-zasebnosti-na-druzabnih-omrezjih>)

Zasebnost na družabnih omrežjih

(<https://safe.si/napotek/zasebnost-na-druzabnih-omrezjih?width=900&height=900&iframe=true>)

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

Koda vsebine

7-6

Besedilo vsebine

7 19 1 92

Osebni podatek je katerikoli podatek o lastnostih, stanju, ravnanju ali razmerju, ki se nanaša na določeno ali določljivo fizično osebo, torej posameznika, na glede na obliko, v kateri je izražen. Določljiva fizična oseba pa je tista, ki se jo lahko neposredno ali posredno identificira s pomočjo njenih identifikacijskih števil (npr. EMŠO, davčna številka, številka zdravstvenega zavarovanja, telefonska številka, registrska številka vozila), ali s sklicevanjem na dejavnike, ki so značilni za njeno fizično, fiziološko, duševno, ekonomsko, kulturno ali družbeno identiteto (npr. zaposlitev, naslov, funkcijo, položaj ali status v določenem subjektu, ipd.).

Osebni podatki, ki jih nikoli ne objavljamo na spletu so:

- EMŠO številka
- Davčna številka
- številke transakcijskih računov
- Ime priimek in naslov prebivališča
- Podatki, ki bi lahko vodili do indentifikacije posameznika ali članov družine

Previdnost pri objavi osebnih podatkov pa je potrebna tudi pri objavi med seboj navidez nepovezanih podatkov, ki lahko vodijo do indentifikacije uporabnika.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Naslov učne vsebine vsebine

Varna gesla

Koda vsebine

7-7

Besedilo vsebine

V izogib vsem neprijetnostim vam svetujemo, da se držite in striktno upoštevate nekaj preprostih nasvetov:

- Geslo naj bo dovolj dolgo, po možnosti vsaj 10 znakov, raje pa še več. Vsebuje naj male in velike črke, ločila ali posebne znake. V pomoč pri pomnjenju gesel so vam lahko posebne povedi, kot npr: Po kaj gre mali Petja 2x tedensko na Slomškovo 7? Vaše geslo je tako: PkgmP2xtnS7? Zelo pomembno je, da se istih gesel ne uporablja za več uporabniških računov, saj tudi v primeru ko bi se spletni goljufi dokopali do enega vašega gesla, z njim ne bodo mogli dostopati do ostalih uporabniških računov. Pri tem si lahko pomagata z enostavnim algoritmom, ki si ga sami izmislite. Npr. v zgornjem primeru v sredino gesla vrinete še drugo in četrto črko storitve, ter trikratnik vseh črk storitve. Tako dobite geslo za Gmail PkgmPmi182xtnS7? (v besedi Gmail je druga črka m, četrta i, vseh črk je 6, trikratnik vseh črk je 18), za Facebook pa PkgmPae242xtnS7? Če nekomu uspe ukrasti eno geslo, drugega zagotovo ne bo mogel uganiti.
- Primer dobrih gesel, ki se jih je lažje zapomniti, so tudi povezane cele besede, ki med sabo nimajo nobenega vsebinskega pomena kot npr: FotosintezaSrečaSonce. Še bolj varno in močno geslo pa je, če se povezanim besedam doda posebne znake (+, *, -, #, ...) in številke npr: Fotosinteza-Sreča+Sonce4.
- Uporabljajte različne stopnje kompleksnosti gesel. Za kakšne nepomembne spletne račune, npr. kakšne forume, ki jih zgolj berete, lahko uporabite tudi kakšno manj komplicirano geslo, ki ga lahko uporabljate tudi za več podobnih storitev. Za pomembne storitve, kot so npr. el. pošta ali spletna banka, pa morajo biti gesla kompleksna in predvsem unikatna.
- Uporabljajte upravljalnik gesel (password manager). Vseh različnih gesel si seveda ni enostavno zapomniti, zato lahko uporabite poseben program, ki je namenjen zgolj varni hrambi gesel, npr. 1Password, LastPass ali KeePass. Vendar pa opozarjamo, da mora biti vstopno geslo za eno od omenjenih aplikacij res dovolj dolgo in kompleksno. Gesel nikoli ne shranjujte v beležnici ali podobnem programu!
- Kjerkoli je mogoče vklopite dvofaktorsko avtentikacijo (2FA oz. preverjanje v več korakih). V nastavitvah uporabniških računov preverite, ali je možen vklop dvofaktorske avtentikacije. To pomeni, da boste morali ob prijavi v novi napravi vnesti tudi kodo, ki jo boste prejeli v SMS sporočilu, ali pa to kodo zgenerirate s posebno aplikacijo, ki jo namestite na vaš pametni telefon. Prednost uporabe dodatne varnostne kode je veliko manjša možnost vdora v vaš profil, saj se napadalec ne bo mogel prijaviti v vaš račun, tudi če vam uspe ukrasti geslo.

7 19 2 93

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- Gesel nikoli ne razkrivajte drugim osebam, sploh pa ne, če to od vas zahtevajo ali pa vas zaprosijo zanje. Če vas po telefonu pokliče ponudnik neke storitve in od vas zahteva geslo, mu ga nikar ne zaupajte, saj je velika možnost, da gre za prevaro.

(vir: <https://www.varninainternetu.si>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Kako močno je vaše geslo

(<https://www.detektiv-dva.si/custom-lightbox-click-the-image/>)

Kako izbrati enostavno in varno geslo

(<http://www.racunalniska-pomoc.si/kako-izbrati-enostavno-in-varno-geslo/>)

Ste prepričani, da je vaše geslo varno ?

(<https://www.arnes.si/ste-prepricani-da-je-vase-geslo-varno/>)

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

Koda vsebine

7-8

Besedilo vsebine

7 19 2 94

Praktično nobena spletna aktivnost ne omogoča popolne zasebnosti. Poleg tega, da pri brskanju po spletu puščamo elektronske sledi, je mnogo spletnih storitev in aktivnosti zasnovanih tako, da nas spodbujajo, naj na spletu razkrijemo čim več o sebi.

Številni ponudniki spletnih vsebin o uporabnikih interneta zbirajo osebne podatke (imena, naslove, telefonske številke, e-poštne naslove), ob tem pa pogosto ne podajo obvestila, s kakšnim namenom bodo zbrani podatki uporabljeni. Poleg takšnega odkritega zbiranja podatkov, se osebni podatki zbirajo tudi s pomočjo t. i. "piškotkov" (ang. »cookies«).

Nove tehnologije pa so nam vsem omogočile, da tudi sami objavljamo informacije, nad čemer so najbolj navdušeni seveda mladi. Slike, videe lahko s pomočjo mobilnega telefona posnamemo v vsakem trenutku in prav tako hitro jih lahko pošljemo svojim kontaktom v imeniku ali naložimo na spletno stran, blog, svoj profil v socialnem omrežju itd. Slike, ki smo jih enkrat objavili, ostanejo na spletu, kjer jih lahko vidi kdorkoli, še leta po tem, ko so bile objavljene. Možnost označevanja oseb na slikah, ki jih ponuja večina socialnih omrežij, pa precej olajša delo tistemu, ki se na spletu loti iskanja fotografije nekoga.

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Preberi več na:

<https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/zascita-zasebnosti-na-spletu>

<https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/spletni-ugled>

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

Koda vsebine

7-9

Besedilo vsebine

Facebook

V zavihku 'Nastavitve zasebnosti' (angl. Privacy Settings) lahko določiš, kdo lahko vidi tvoj profil in osebne podatke, kdo te lahko poišče znotraj in zunaj omrežja; sam lahko tudi določiš, katere tvoje aktivnosti na portalu bodo vidne tvojim Facebook prijateljem in katere ne.

7 19 2 95

Preberi več na:

<https://safe.si/napotek/zascita-zasebnosti-na-facebooku>

TIK TOK

TikTok je aplikacija, ki omogoča objavljanje kratkih video posnetkov na glasbeno podlago. Privzeto so vse objave javne, zato je priporočljivo po registraciji računa pregledati nastavitve zasebnosti in varnosti.

Preberi več na:

<https://safe.si/gradiva/safesi-vodici-po-druzabnih-omrezjih/safesi-vodic-varnost-in-zasebnost-aplikaciji-tiktok>

Ostala družbena omrežja

<https://safe.si/orodja/safesi-vodici-po-druzabnih-omrezjih>

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

7 19 3 96

Koda vsebine

7-10

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Različna družbena omrežja, aplikacije in brskalniki imajo različne nastavitve varnosti. Te nastavitve ponavadi najdemo v zavihku Nastavitve - Varnost in zasebnost.

Nekaj navodil za družbena omrežja in aplikacije lahko najdemo tukaj:

<https://safe.si/orodja/safesi-vodici-po-druzabnih-omrezjih>

Google Chrome

<https://support.google.com/chrome/answer/114836?co=GENIE.Platform%3DDesktop&hl=sl>

Windows 10

<https://support.microsoft.com/sl-si/microsoft-edge/konfigurirajte-nastavitve-zasebnosti-tako-da-vam-bodo-ustrezale-8c923c9d-4ef2-849d-a399-4de716ecbbaf>

Naslov učne vsebine vsebine

Varuje osebne podatke

Koda vsebine

7-11

7 19 3 97

Besedilo vsebine

Na spletu nas do dobre kupčije loči le nekaj klikov, vendar se hitro zgodi, da za super ponudbo stoji spletni goljuf. Žal ne obstaja en sam opozorilni znak, ki bi kazal na spletno prevaro. Izbrskati moraš čim več informacij in se naučiti brati med vrsticami.

Več navodil najdeš tukaj:

<https://www.varninainternetu.si/katero-placilno-sredstvo-izbrati/>

<https://www.zps.si/index.php/osebne-finance/7812-kako-placevati-spletne-nakupe>

<https://safe.si/novice/o-varnem-spletnem-nakupovanju>

Naslov učne vsebine vsebine

Vrste osebnih groženj (spletnega ustrahovanja)

7 20 1 98

Koda vsebine

7-12

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) – Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Če ti kdo prek novih tehnologij pošilja žaljiva, ustrahovalna sporočila, komentarje, SMS-e, te obrekuje na družabnih omrežjih, forumih ali blogih, če kdo objavi tvojo fotko, ne da bi ti vedel za to, ali jo obdela na žaljiv način, naredi lažni profil ali sovražno skupino o tebi na socialnem omrežju, če ti kdo ukrade geslo in identiteto in v tvojem imenu piše, objavlja, kontaktira tvoje prijatelje, te nadleguje prek spletne kamere, te tako ali drugače izsiljuje ... je to spletno ustrahovanje, trpinčenje, nadlegovanje (cyberbullying).

Spletno nadlegovanje pa je tudi snemanje nasilnih ali drugače neprimernih videoposnetkov (šolski pretep) in objavljanje tega na spletu ali razpošiljanje prijateljem.

Ustrahovanje se dogaja tako prek interneta kakor tudi mobilnega telefona. Lahko se odvija preko elektronske pošte, klepetalnic, debatnih skupin, forumov, blogov, socialnih omrežij, v igrah ipd. Oblike ustrahovanja so predvsem naslednje: draženje, norčevanje iz posameznikov, ustrahovanje, opravljanje, izsiljevanje, grožnje, pošiljanje nezaželenih sporočil.

Spletni portal SAFE.SI je izdal nekaj nasvetov kako lahko preprečimo spletno ustrahovanje

- Svojih osebnih informacij (imena, naslova, telefonske številke, e-mail naslova) nikoli ne posreduje preko interneta. Če nadlegovalci ne bodo imeli dostopa do teh informacij, jih tudi ne bodo mogli zlorabiti.
- Ne verjemi vsemu, kar prebereš. Ni nujno, da vsi ljudje na internetu govorijo resnico, zato ne nasedaj prevaram in lažem.
- Upoštevaj spletni bonton. V virtualnem svetu naj veljajo ista pravila kot v realnem svetu. Če je nekdo na internetu do tebe nesramen, ga preprosto ignoriraj in mu ne odgovarjaj. Prej ali slej bo odnehal.
- Ne pošiljaj sporočil, kadar si slabe volje. Počakaj, da se umiriš in v miru razmisliš, kako pravilno odreagirati. Jezna sporočila boš kasneje lahko obžaloval, napake pa ne boš mogel popraviti, saj se sporočil ponavadi ne da brisati.
- Nikoli ne odpiraj sporočil, ki ti jih pošiljajo neznanci. Zbriši sporočila, ki ti jih pošiljajo neznanci ali pa se posvetuj z odraslo osebo, ki ji zaupaš.
- Če se ti nekaj ne zdi v redu, potem zagotovo res ni. Zaupaj svojim občutkom. Vsebine, ki ti povzročajo strah ali nelagodje, vedno pokaži staršem ali drugim odraslim.
- Ne odgovarjaj na sporočila spletnih nadlegovalcev. To je natančno tisto, kar nadlegovalci hočejo. Če pa bodo videli, da ni odgovora, bodo prej ali slej odnehal.
- Zaščiti se in se nikoli ne srečuj z ljudmi, ki jih spoznaš on-line.
- V primeru, da te nadlegujejo, se zaupaj staršem. Zagotovo ti bodo pomagali.

Kaj storiti, če te kdo nadleguje na spletu?

- Ne odgovarjaj na sporočila, ki so sovražna ali te žalijo. To lahko še spodbudi nadlegovalca.
- Shrani sporočilo, naredi zaslonsko sliko (print screen) ali fotografijo pogovora v klepetu, zberi vse možne dokaze nadlegovanja. To ti bo prišlo zelo prav, ko boš iskal pomoč ali želel primer prijaviti.
- O tem se pogovori z odraslo osebo, ki ji zaupaš (starši, učitelj). Lahko pokličeš Tom telefon na številko 116 111, kjer mladim svetujejo pri težavah na internetu.
- Blokiraj pošiljatelja. Ni ti treba prenašati nikogar, ki te nadleguje.
- Če naletiš na neprimerno vsebino na spletu, jo prijavi lastniku spletne strani. Posnetke spolnih zlorab otrok ali sovražni govor lahko prijaviš na www.spletno-ok.si.

(vir: <https://safe.si>)

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Kako se zaščititi pred trolanjem

(<https://safe.si/napotek/kako-se-zascititi-pred-trolanjem?width=900&height=900&iframe=true>)

Preprečevanje spletnega ustrahovanja v šoli

(<https://safe.si/napotek/preprecevanje-spletnega-ustrahovanja-soli?width=900&height=900&iframe=true>)

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna osebno ogroženost

Koda vsebine

7-13

Besedilo vsebine

Ne veš kaj storiti, če te nekdo nadleguje na spletu? Se lahko z njim pogovoriš in to rešiš sam? Se ti zdi, da bi moral to prijaviti?

7 20 2 99 Safe.si je ustvaril drevo odločanja, ki lahko pomaga:

<https://safe.si/gradiva/drevesa-odlocanja/drevo-odlocanja-nekdo-me-nadleguje-prek-spleta>

Preberi si več tudi na:

<https://safe.si/orodja/drevesa-odlocanja>

<https://safe.si/novice/policija-svetuje-starsem-naj-tudi-med-pocitnicami-poskrbijo-za-varnost-otrok-na-spletu>

<https://www.spletno-oko.si/>

Naslov učne vsebine vsebine

Prepozna osebno ogroženost

7 20 3 100

Koda vsebine

7-14

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

Besedilo vsebine

Če ti kdo prek novih tehnologij pošilja žaljiva, ustrahovalna sporočila, komentarje, SMS-e, te obrekuje na družabnih omrežjih, forumih ali blogih, če kdo objavi tvojo fotko, ne da bi ti vedel za to, ali jo obdela na žaljiv način, naredi lažni profil ali sovražno skupino o tebi na socialnem omrežju, če ti kdo ukrade geslo in identiteto in v tvojemu imenu piše, objavlja, kontaktira tvoje prijatelje, te nadleguje prek spletne kamere, te tako ali drugače izsiljuje ... je to spletno ustrahovanje, trpinčenje, nadlegovanje (cyberbullying).

Spletno nadlegovanje pa je tudi snemanje nasilnih ali drugače neprimernih videoposnetkov (šolski pretep) in objavljanje tega na spletu ali razpošiljanje prijateljem.

Ustrahovanje se dogaja tako prek interneta kakor tudi mobilnega telefona. Lahko se odvija preko elektronske pošte, klepetalnic, debatnih skupin, forumov, blogov, socialnih omrežij, v igrah ipd. Oblike ustrahovanja so predvsem naslednje: draženje, norčevanje iz posameznikov, ustrahovanje, opravljanje, izsiljevanje, grožnje, pošiljanje nezaželenih sporočil.

Spletni portal SAFE.SI je izdal nekaj nasvetov kako lahko preprečimo spletno ustrahovanje

- Svojih osebnih informacij (imena, naslova, telefonske številke, e-mail naslova) nikoli ne posreduje preko interneta. Če nadlegovalci ne bodo imeli dostopa do teh informacij, jih tudi ne bodo mogli zlorabiti.
- Ne verjemi vsemu, kar prebereš. Ni nujno, da vsi ljudje na internetu govorijo resnico, zato ne nasedaj prevaram in lažem.
- Upoštevaj spletni bonton. V virtualnem svetu naj veljajo ista pravila kot v realnem svetu. Če je nekdo na internetu do tebe nesramen, ga preprosto ignoriraj in mu ne odgovarjaj. Prej ali slej bo odnehal.
- Ne pošiljaj sporočil, kadar si slabe volje. Počakaj, da se umiriš in v miru razmisliš, kako pravilno odreagirati. Jezna sporočila boš kasneje lahko obžaloval, napake pa ne boš mogel popraviti, saj se sporočil ponavadi ne da brisati.
- Nikoli ne odpiraj sporočil, ki ti jih pošiljajo neznanci. Zbriši sporočila, ki ti jih pošiljajo neznanci ali pa se posvetuj z odraslo osebo, ki ji zaupaš.
- Če se ti nekaj ne zdi v redu, potem zagotovo res ni. Zaupaj svojim občutkom. Vsebine, ki ti povzročajo strah ali nelagodje, vedno pokaži staršem ali drugim odraslim.
- Ne odgovarjaj na sporočila spletnih nadlegovalcev. To je natančno tisto, kar nadlegovalci hočejo. Če pa bodo videli, da ni odgovora, bodo prej ali slej odnehal.
- Zaščiti se in se nikoli ne srečuj z ljudmi, ki jih spoznaš on-line.
- V primeru, da te nadlegujejo, se zaupaj staršem. Zagotovo ti bodo pomagali.

Kaj storiti, če te kdo nadleguje na spletu?

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo

Development, testing and validation of an autonomous intelligent and adaptive e-learning system for the improvement of information literacy of adolescents (AIAES) –

Learning content

S K R U

UČNA VSEBINA

- Ne odgovarjaj na sporočila, ki so sovražna ali te žalijo. To lahko še spodbudi nadlegovalca.
- Shrani sporočilo, naredi zaslonsko sliko (print screen) ali fotografijo pogovora v klepetu, zberi vse možne dokaze nadlegovanja. To ti bo prišlo zelo prav, ko boš iskal pomoč ali želel primer prijaviti.
- O tem se pogovori z odraslo osebo, ki ji zaupaš (starši, učitelj). Lahko pokličeš Tom telefon na številko 116 111, kjer mladim svetujejo pri težavah na internetu.
- Blokiraj pošiljatelja. Ni ti treba prenašati nikogar, ki te nadleguje.
- Če naletiš na neprimerno vsebino na spletu, jo prijavi lastnikom spletne strani. Posnetke spolnih zlorab otrok ali sovražni govor lahko prijaviš na www.spletno-ok.si.

(vir: <https://safe.si>)

Če želite izvedeti več in podrobneje raziščete vsebino si lahko preberete še:

Kako se zaščititi pred trolanjem

(<https://safe.si/napotek/kako-se-zascititi-pred-trolanjem?width=900&height=900&iframe=true>)

Preprečevanje spletnega ustrahovanja v šoli

(<https://safe.si/napotek/preprecevanje-spletnega-ustrahovanja-soli?width=900&height=900&iframe=true>)

Authors: Kosta Dolenc, Andreja Špernjak, Natalija Špur, Marjan Heričko, Boštjan Šumak, Vili Podgorelec, Sašo Karakatič, Bojana Boh Podgornik, Danica Dolničar, Tomaž Bartol, Miro Puhek, Andrej Šorgo